

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií

**Alternativní tresty versus trest odnětí svobody - střet
sociálních, výchovných a formálních hledisek**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Jan Kadlec

Vypracoval:
Barbara Brandejsová

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „*Alternativní tresty versus trest odnětí svobody - střet sociálních, výchovných a formálních hledisek*“ zpracovala samostatně a použila jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce.

Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

V Praze dne 26. dubna 2010

.....
Barbara Brandejsová

Poděkování

Touto cestou bych ráda poděkovala Mgr. Janu Kadlecovi za odborné vedení a pomoc při vypracování této bakalářské práce.

Obsah:

1. Úvod.....	6
2. K alternativním trestům obecně.....	9
3. Z právní úpravy; sociální, výchovné a další aspekty jednotlivých alternativních trestů	12
3.1. Domácí vězení	12
3.1.1. Z právní úpravy	12
3.1.2. Sociální, výchovné a další aspekty	13
3.2. Propadnutí majetku	14
3.2.1. Z právní úpravy	14
3.2.2. Sociální, výchovné a další aspekty	14
3.3. Peněžitý trest.....	15
3.3.1. Z právní úpravy	15
3.3.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	16
3.4. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty	17
3.4.1. Z právní úpravy	17
3.4.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	18
3.5. Zákaz činnosti	19
3.5.1. Z právní úpravy	19
3.5.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	19
3.6. Zákaz pobytu	21
3.6.1. Z právní úpravy	21
3.6.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	22
3.7. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce	23
3.7.1. Z právní úpravy	23
3.7.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	24
3.8. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti.....	25
3.9. Vyhoštění	25
3.9.1. Z právní úpravy	25
3.9.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty	26
4. Trest obecně prospěšných prací	28
4.1. Z hmotně-právní úpravy.....	28
4.2. Některé procesně-právní podmínky	30
4.3. Sociální, výchovné a jiné aspekty	32
4.3.1. Problematika trestu z pohledu poskytovatelů	32
4.3.2. Probační a mediační služba ČR	33
4.3.3. Náhled na trest obecně prospěšných prací z pozice soudu	35

4.3.4.	Některé aspekty trestu obecně prospěšných prací vyplývající z osobnosti odsouzeného.....	37
5.	Vybraná specifika alternativních trestních opatření u mladistvých.....	39
5.1.	Z historie právní úpravy.....	39
5.2.	Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu současnosti.....	41
5.2.1.	K právní úpravě soudnictví ve věcech mládeže obecně	41
5.2.2.	Specifika trestních opatření ukládaných mladistvým - právní úprava a některé související aspekty	42
6.	Možné využití sociální pedagogiky a jejích metod při působení na pachatele v rámci alternativních trestů	45
7.	Závěr.....	48
8.	Resumé	52
9.	Bibliografická data, anotace a klíčová slova	54
10.	Seznam použité literatury a zdrojů	56
11.	Seznam zkratk.....	59
<i>Přílohy</i>	<i>I</i>	
	Příloha č. 1 - Přehled o počtech uložených vybraných druhů trestů včetně procentuálního vyjádření jejich podílu na celkovém počtu uložených sankcí a graf.....	II
	Příloha č. 2 - Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR.....	III

1. Úvod

Alternativní tresty a jejich význam pro pachatele i celou společnost jsou v posledních letech nemálo diskutovaným tématem debat široké nejen odborné, ale i laické veřejnosti.

V užším slova smyslu, tj. tak, jak je zná moderní trestní právo, jsou alternativní tresty relativně mladým institutem, který by měl ze své podstaty dostatečným způsobem zajistit naplnění účelu trestu¹. Uvedené v praxi znamená, že alternativní tresty, stejně jako trest odnětí svobody, by měly přiměřeně zabezpečovat dosažení účelu trestu obecně, tj. naplnění požadavku ochrany společnosti před pachateli trestných činů, zabránění odsouzenému v dalším páchání trestné činnosti, ale i požadavku na výchovu odsouzeného a jeho motivaci k tomu, aby vedl řádný život v souladu se všemi společností danými normami (zejména pak právními), a rovněž i výchovného působení na ostatní členy společnosti. V posledních letech dochází v tomto směru k cílenému obratu od trestní sankce coby pouze represivního nástroje ke snaze o její využití jako nástroje k urovnání společenského vztahu, k jehož narušení došlo v důsledku spáchání trestného činu.²

Zcela obecně lze výhody alternativních trestů oproti trestu odnětí svobody z celospolečenského hlediska jistě shledat v jejich menší ekonomické náročnosti, nemluvě již o potenciálu řešení problému přeplněnosti věznic (s nímž se v posledních letech potýká nejen Česká republika, ale i mnoho dalších zemí světa).

Ačkoli je škála alternativních trestů českého trestního práva dostatečně široká (a novým trestním zákoníkem účinným od 1. 1. 2010, který vnáší do oblasti českého trestního práva poměrně výrazné změny, došlo k jejímu dalšímu rozšíření), nutno konstatovat, že zefektivňování jak ukládání, tak i výkonu, alternativních trestů ponejvíce brání nedostačující personální a materiální zázemí české justice (přičemž vidina zlepšení v kontextu současné ekonomické a politické situace, v níž se Česká republika nachází, zdá se být nepříliš reálnou).

¹ v širším slova smyslu by mohl být alternativní sankcí - byť v té době v podstatě neexistoval trest odnětí svobody jako nástroj trestání, nýbrž jako pouhý prostředek zajištění (k tomu blíže viz. VRBŇÁKOVÁ, P. Kvalita života odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody. Diplomová práce. Masarykova universita v Brně, Pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky, Brno, 2007, s. 22 - 23) - označen např. středověký trest bičování (ukládáný kupř. za drobné krádeže) apod.

² k tomu blíže viz. SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 9 a násl. Autoři zde pojednávají o koncepci restorativní (obnovující) justice.

Z výše uvedených skutečností lze pak zcela zřetelně dovést jistý rozpor mezi formálními hledisky alternativních trestů a jejich sociálními a výchovnými aspekty v tom smyslu, že je nejen třeba zvyšovat efektivitu ukládání a výkonu alternativních trestů, ale v souvislosti s tím je třeba i pečlivě a individuálně zvažovat, jakému pachateli je možno ten který z alternativních trestů uložit tak, aby došlo k naplnění jeho účelu v souladu s požadavky společnosti. Skutečnost, jakému pachateli je takový trest ukládán, a to nejen z hlediska jeho trestní minulosti, ale i sociálního prostředí, z něž pochází, a v němž se aktuálně pohybuje, má v mnohých případech takřka fatální vliv na průběh jeho výkonu.

Nevhodná volba alternativních trestů je totiž nezřídka sto způsobit jejich ztíženou vykonatelnost, nenaplnění některé ze složek účelu trestu (zejména složky výchovné, a to jak ve vztahu k pachateli, tak i k ostatním členům společnosti) a v důsledku tak může docházet ke zvyšování počtů krátkodobých trestů odnětí svobody, když dochází k přeměnám trestů alternativních pro nedodržování jejich zákonných podmínek. Vlastní sankce tak nadto pachatele fakticky postihne po nepoměrně delší době, než by tomu bylo v případě, kdy by byl uložen rovnou trest odnětí svobody.

Cílem této práce pak je nejen podat celkový přehled o oblasti alternativních trestů, ale zejména pokusit se zodpovědět ve vztahu k výše naznačené problematice vyvstalou otázku, zda je možno využít potenciálu sociální pedagogiky a jejích metod v rámci výkonu jednotlivých alternativních trestů za účelem důkladnějšího preventivního působení na pachatele i celou společnost, ať již prostřednictvím úředníků probační a mediační služby či sociálních kurátorů a dalších pracovníků sociální sféry tak, aby nedocházelo k výše naznačeným střetům mezi sociálními, výchovnými a formálními aspekty těchto trestů. Rovněž pak pozitivní motivaci pachatelů trestných činů nejen k dalšímu životu v souladu se zákonem a ostatními společností obecně uznávanými normami, ale i k přijetí těchto norem za své, či pomoc odsouzeným ke znovuzískání přijatelného statusu ve společnosti, lze považovat za poslání, jež by, jak se domnívám, bylo lze účinněji realizovat za přispění sociálně-pedagogických postupů a metod. Zvýšení počtu kvalitních a všestranně vzdělaných odborníků z řad sociálních pedagogů v profesích, jež se na výkonech alternativních trestů (ale i jejich ukládání - zejména při zajišťování podkladů pro rozhodnutí soudu) jakýmkoli způsobem podílí, by tak mohlo výrazně přispět ke zvýšení účinnosti těchto trestů a potažmo pak i k celkově pozitivnějšímu nazírání společnosti na jejich ukládání a výkon.

Ve své práci nejprve pojednám o alternativních trestech obecně, přičemž zde zevrubněji popíši souvislosti rozporu mezi sociálními, výchovnými a formálními hledisky alternativních trestů oproti trestu odnětí svobody. Dále bude následovat poměrně široká stať týkající se právní úpravy, sociálních, výchovných a dalších aspektů jednotlivých alternativních trestů. Samostatné kapitoly budou věnovány trestu obecně prospěšných prací a vybraným specifickým alternativních trestních opatření ukládaných mladistvým. V neposlední řadě zde bude zmínka o možném využití sociální pedagogiky a jejích metod při působení na pachatele v rámci alternativních trestů.

V této souvislosti nutno zmínit, že práce nepojednává o podmíněně odloženém trestu odnětí svobody, byť v odborné literatuře bývá nezdědka řazen do kategorie alternativních trestů. Důvodem této koncepce je nejen rozsah této práce, ale zejména pak fakt, že sice jde o jakousi alternativu k trestu odnětí svobody, nicméně ze své podstaty stojící dle mého názoru mimo kategorii klasických alternativních sankcí, neboť se stále jedná o trest odnětí svobody, byť vlastní jeho výkon je odložen a při splnění zákonem stanovených podmínek k němu nemusí dojít.

Práce neobsahuje striktně oddělenou aplikační část, neboť je veskrze vedena cílem praktického propojení problematiky výkonu jednotlivých alternativních trestů s obsahem sociálně - pedagogického vědního oboru. Celá práce je tak prolínána příklady možných variant nastalých situací souvisejících s pojednávanou problematikou včetně nástinu jejich v úvahu připadajících řešení z pohledu autora a jím v praxi nabytých zkušeností³ počítaje v to snahu o aplikaci konkrétních poznatků z oblasti sociální pedagogiky do předmětné oblasti.

V neposlední řadě je zde pak obsažen přehled některých důležitých souvisejících statistických dat získaných z dostupných zdrojů⁴ a v závěru vyvozeny určité soudy vycházející z obsahové analýzy nejvýraznějších anomálií zde obsažených.

³ vyšší soudní úředník na úseku trestním od roku 2001 dosud

⁴ viz. příloha č. 1 - Přehled o počtech uložených vybraných druhů trestů včetně procentuálního vyjádření jejich podílu na celkovém počtu uložených sankcí a graf

2. K alternativním trestům obecně

Významnou příčinu celosvětového rozšíření využití alternativních trestů lze hledat především ve snaze o individualizaci trestního postihu ve smyslu co nejvhodnější volby řešení konkrétního případu v souladu se zájmy všech zúčastněných stran – tj. jak pachatele, tak i poškozeného, ale i společnosti, jež má zájem na ochraně konkrétních hodnot a za tímto účelem stanovuje normy trestního práva, které postihují případy, v nichž dochází k ohrožení či porušení zákonem chráněného zájmu. Dalšími argumenty pro rozšiřování využití alternativních trestů pak mohou být kupříkladu zefektivnění fungování justičního systému, ale i řešení problému přeplněnosti věznic, s nímž se v posledních desetiletích potýká nejen Česká republika⁵. S výše nastíněným pak úzce souvisí i nutnost zajištění větší hospodárnosti trestního řízení jako celku, výkon trestu nevyjímaje.

Hledání východiska ze situace, kdy dochází k nárůstu výskytu některých sociálně patologických jevů, jejichž rozšíření souvisí s rozsáhlými celospolečenskými změnami posledních desetiletí, a tedy zároveň i navyšování počtu osob, u nichž je třeba uplatnit některou z trestních sankcí, je jedním z důvodů, jež vedou k nutnosti rozšiřování možností využití alternativních trestů, zejména v případech, kdy by v úvahu přicházelo ukládání krátkodobých trestů odnětí svobody.

Nespornou výhodou alternativních trestů z pohledu pachatele je skutečnost, že při výkonu alternativního trestu odsouzený zůstává ve svém přirozeném prostředí, mezi svými blízkými, kteří jej mohou (samozřejmě za situace, kdy odsouzený má alespoň částečně sociálně přijatelné zázemí) podpořit a pomoci mu vzniklou situaci zvládnout, navíc tak nemusí dojít ke ztrátě zaměstnání a nadto zadlužování v důsledku nutnosti hradit státu náklady výkonu trestu odnětí svobody. V souvislosti s tímto třeba uvést, že z pohledu potřebné jednoty individuální a generální prevence⁶, jež má být naplňována trestními sankcemi, je nezbytné reflektovat sociální podtext alternativních trestů jako jeden z jejich velmi důležitých aspektů. Vhodná volba konkrétního alternativního trestu (včetně případných povinností a omezení, která lze v rámci těchto trestů ukládat), beroucí v potaz individualitu pachatele včetně jeho sociálního zázemí a jeho motivovanost alternativní sankci dostat, je dle mého názoru jednou z velmi

⁵ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 3 a násl.

⁶ srov. ŠÁMAL, P. a kol. Trestní zákon. Komentář. 1. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 181 a násl.

důležitých skutečností podmiňujících dosažení kýženého výsledku, tj. naplnění účelu trestu po všech stránkách.

V této části pak považuji za nezbytné definovat tresty obecně jako „*specifické zákonem stanovené a státem vynutitelné následky spáchání trestného činu, které ukládají soudy v trestním řízení a které narozdíl od ochranných opatření obsahují negativní hodnocení trestného činu a jeho pachatele a působí mu určitou újmu, jejímž prostřednictvím se sleduje splnění účelu trestu (§ 23 trestního zákona⁷) a trestního zákona (§ 1 a § 2 trestního zákona⁸)*“⁹. Alternativními lze pak označit všechny tresty, které nejsou přímo spojeny s odnětím svobody.

Nový trestní zákoník v ust. § 14 dělí trestné činy na přečiny (všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let) a zločiny (tj. trestné činy, které nejsou přečiny). V rámci kategorie zločinů pak trestní zákoník dále diferencuje zvláště závažné zločiny (úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně 10 let).

Druhy trestů, jež lze uložit (a to výlučně soudem) za spáchané trestné činy, jsou taxativně vyjmenovány v ust. § 52 zák. č. 40/2009 Sb. trestní zákoník (účinného dnem 1. 1. 2010; dále jen tr. zákoník) a jsou jimi: Odnětí svobody (nepodmíněné odnětí svobody, podmíněné odnětí svobody a podmíněné odnětí svobody s dohledem; zvláštním typem trestu odnětí svobody je výjimečný trest), domácí vězení, obecně prospěšné práce, propadnutí majetku, peněžitý trest, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, zákaz pobytu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti a vyhoštění.

Oproti předchozí právní úpravě (ust. § 27 zák. č. 140/ 1961 Sb. trestní zákon; dále jen tr. zákon) jsou zde obsaženy dva zcela nové druhy trestů, a to trest domácího vězení a trest zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce. Rozšíření škály alternativních trestů, jež je možno v souladu s právním řádem pachatelům trestných činů ukládat, lze jistě shledat veskrze pozitivním krokem vpřed na cestě

⁷ v daném případě zák. č. 140/1961 Sb. trestní zákon, účinný do 1. 1. 2010; v novém trestním zákoníku není účel trestu výslovně vymezen, nicméně z podstaty věci lze jistě mít za to, že zůstal týž, jen zde není definován, nýbrž plyne z normy jako celku

⁸ tentýž zákon

⁹ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s 273; v této souvislosti nutno zmínit výraznou změnu, jež do této oblasti vnesla nová právní úprava, přímo užívaje termín „trestní sankce“, kterými jsou tresty a ochranná opatření – viz. ust. § 36 zák. č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

vedoucí k větší individualizaci trestního postihu a celkové přeměně přístupu k trestání od přístupu retributivního (tj. odplatného, v němž je v první řadě za poškozenou považována společnost reprezentovaná státem), k přístupu restorativnímu (tj. obnovujícímu, jako přístupu, který mnohem více zohledňuje individuální zájmy osob trestným činem přímo poškozených, když předpokládá jejich přímou účast při snaze po obnovení trestným činem narušeného vztahu).¹⁰

Ukládání a zejména pak samotný výkon alternativních trestů je v praxi spojen s řadou problémů, které nemálo znesnadňují cestu k dosažení ideálního stavu, jímž by tedy měla být obnova harmonie trestným činem narušeného společenského vztahu, a k jejichž řešení by dle mého názoru mohlo výrazně přispět využití některých metod a přístupů sociální pedagogiky za účelem odstranění kolize mezi sociálními, výchovnými a formálními aspekty alternativních trestů a trestů odnětí svobody.

Problematika možného využití metod sociální pedagogiky v rámci výkonů alternativních trestů bude podrobněji řešena v samostatné kapitole.

¹⁰ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 8 a násl.

3. Z právní úpravy; sociální, výchovné a další aspekty jednotlivých alternativních trestů

3.1. Domácí vězení

3.1.1. Z právní úpravy

Trest domácího vězení jako jeden ze zcela nových institutů trestního práva ČR je z hlediska hmotného práva upraven v ust. § 60 a násl. tr. zákoníku. Soud může tento trest uložit pachateli přečinu (a to samostatně i vedle jiného trestu, vyjma nepodmíněného trestu odnětí svobody a trestu obecně prospěšných prací¹¹) za zákonem přesně specifikovaných podmínek s tím, že není-li rozsudkem stanoveno jinak, pachateli je touto sankcí ukládána povinnost zdržovat se ve stanoveném obydlí ve dnech pracovního klidu a pracovního volna po celý den a v ostatních dnech v době od 20.⁰⁰ hod. do 05.⁰⁰ hod., jestliže mu v tom nebrání závažné důvody, zejména výkon zaměstnání či povolání nebo vyhledání zdravotní péče ve zdravotnickém zařízení v důsledku jeho onemocnění. Soudem mohou být povoleny návštěvy pravidelných bohoslužeb či náboženských shromáždění i ve dnech pracovního klidu a pracovního volna.

Maximální zákonná výměra trestu domácího vězení činí 2 roky. Soud rovněž může pro dobu výkonu trestu domácího vězení pachateli uložit i přeměřená omezení či povinnosti¹² směřující k vedení řádného života.

Pro případ nedodržení zákonných podmínek, stanovených pro výkon tohoto trestu, soud stanoví náhradní nepodmíněný trest odnětí svobody až na jeden rok.

Zákon v ust. § 334b zák. č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád; dále jen tr. řád) pro případy uložení trestu domácího vězení počítá se dvěma typy kontroly - namátkovou kontrolou probačního úředníka a elektronickým kontrolním systémem (ten však k 1. 1. 2010, kdy nastala účinnost nového trestního zákoníku, zůstal

¹¹ ust. § 53 odst. 1 tr. zákoníku

¹² tato jsou demonstrativně vyjmenována v ust. § 48 odst. 4 tr. zákoníku; může se jednat např. o povinnost zdržet se v průběhu výkonu trestu požívání alkoholických nápojů nebo jiných návykových látek či typicky povinnost řádně platit běžné výživné a uhradit dluh na výživném vzniklý apod.

bohužel v rovině čisté teorie. Jeho zavedení se dle internetového portálu www.justice.cz předpokládá v roce 2011, „komplexní implementace do praxe české justice“ se pak očekává v letech 2011 - 2013¹³).

3.1.2. Sociální, výchovné a další aspekty

Jako úplně nový, praxí v ČR v podstatě nevyzkoušený, institut trestního práva lze trest domácího vězení charakterizovat v současné chvíli pouze z čistě teoretických, víceméně formálních hledisek.

Z tohoto pohledu by takový trest jako alternativa patrně nejbližší trestu odnětí svobody měl být bezpochyby ukládán pachatelům, které je již třeba jistým způsobem od společnosti odloučit, avšak jak z hlediska ochrany společnosti, tak i očekávané nápravy pachatele se jeví být domácí vězení přiměřenějším, než trest odnětí svobody. I v těchto případech (jakož ostatně i u všech ostatních alternativních trestů) bude pak potřeba uložení trestu zvažovat se zřetelem k individualitě pachatele, jeho sociálnímu, pracovnímu, rodinnému a dalšímu zázemí. Jen těžko si lze představit jakýkoli výchovný efekt trestu domácího vězení např. u pachatele, který se opakovaně dopouští trestné činnosti, kdy pod vlivem alkoholu, který požívá ve svém domácím prostředí a řeší tak svou psychickou deprivaci plynoucí ze ztráty zaměstnání, fyzicky či jinak napadá osoby, které s ním žijí ve společné domácnosti. U takového pachatele by dle mého názoru bylo nepochybně vhodnější uložení odlišné alternativní sankce - např. obecně prospěšných prací.

Dopad trestu jako takového na osobu pachatele odsouzeného k trestu domácího vězení v České republice lze aktuálně pouze odhadovat na základě zkušeností s tímto trestem v zahraničí. Např. v Belgii zavedli elektronický kontrolní systém v roce 1996, v letošním roce je zde takto kontrolováno kolem 1.500 odsouzených. Krom zhruba třetinových denních nákladů připadajících na jednoho vězně je kvitována zejména skutečnost, že na pachatele, kterému je umožněno vykonat trest mimo věznici, lze prostřednictvím probačních úředníků mnohem snadněji působit za účelem jeho resocializace.¹⁴

¹³ zdroj: www.justice.cz

¹⁴ zdroj: www.pmscr.cz; článek Fungování domácího vězení

3.2. Propadnutí majetku

3.2.1. Z právní úpravy

Hmotně-právní úprava trestu propadnutí majetku je obsažena v ustanovení § 66 a násl. tr. zákoníku. Jedná se o trest, který soud může uložit pouze za zcela specifických podmínek, a to v případě, že odsuzuje pachatele k výjimečnému trestu anebo odsuzuje-li jej za zvlášť závažný zločin, jímž pachatel pro sebe nebo jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch, popř. jestliže je uložení takového trestu povoleno přímo zákonem (tj. u konkrétní skutkové podstaty). Lze jej však uložit i jako trest samostatný (zde tedy možno především spatřovat jeho alternativnost), jestliže vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu a osobě a poměrům pachatele není uložení jiného trestu třeba.

Propadnutí se vztahuje na celý majetek odsouzeného nebo jeho část, která je soudem určena. Nevztahuje se na prostředky nebo věci, které jsou nezbytné k uspokojení životních potřeb odsouzeného nebo osob, o jejichž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona povinen pečovat.

Společné jmění manželů rozhodnutím o propadnutí majetku zaniká; majetek, u něž bylo vysloveno propadnutí, připadá do vlastnictví státu.

3.2.2. Sociální, výchovné a další aspekty

Již z výše nastíněných zákonných podmínek je zřejmé, že ukládání tohoto trestu bude v praxi jevem poměrně výjimečným, vyžadujícím extrémně pozorný přístup ze strany soudu při jeho volbě (v těchto případech je třeba vzít v potaz mnoho okolností, včetně např. zájmu poškozeného na náhradě škody). Jedná se totiž o výjimku z ústavním pořádkem zaručeného práva na ochranu nedotknutelnosti vlastnictví.¹⁵

Výjimečnost situací, v nichž bude tento trest ukládán, lze dovodit i ze statistických údajů Ministerstva spravedlnosti ČR, kdy například v prvním pololetí roku 2009 byl v celé ČR uložen trest propadnutí majetku pouze v jediném případě,

¹⁵ čl. 11 Listiny základních práv a svobod (publikováno pod č. 2/1993 Sb.)

a to z celkového počtu 46.052 uložených sankcí (včetně trestních opatření, ukládaných mladistvým).¹⁶

Dopad trestu propadnutí majetku na osobu pachatele v sociální sféře bude opět ponejvíce záležet na individuálním osobním stavu odsouzeného, zejména na jeho rodinných a majetkových poměrech (včetně závazků). Jiná situace bude např. u odsouzeného podnikatele, který má rodinu s malými dětmi (otázku vhodnosti uložení takového trest ponechme pro účely tohoto příkladu zcela stranou), a ve zcela jiné situaci bude svobodný a bezdětný odsouzený, kterému je nadto uložen i výjimečný trest odnětí svobody na doživotí.

3.3. Peněžitý trest

3.3.1. Z právní úpravy

Peněžitý trest může být v souladu s ustanovením § 67 tr. zákoníku soudem uložen za úmyslný trestný čin, jímž pachatel pro sebe nebo jiného získal nebo se snažil získat majetkový prospěch. Dále lze takový trest uložit, umožňuje-li to přímo zákon (ve zvláštní části u jednotlivé skutkové podstaty), event. je-li ukládán za přečin a zároveň není ukládán trest odnětí svobody (s ohledem na povahu a závažnost spáchaného přečinu a s přihlédnutím k osobě a poměrům pachatele) - zde pak možno shledávat jeho alternativnost.

Způsob výpočtu peněžitého trestu se od 1.1.2010 nově (ust. § 68 a násl. tr. zákoníku) odvíjí od počtu denních sazeb s tím, že činí nejméně 20 a nejvíce 730 denních sazeb.¹⁷ Počet denních sazeb soud určí podle závažnosti spáchaného trestného činu a s přihlédnutím k individualitě pachatele. Denní sazba pak činí nejméně 100,- Kč a nejvíce 50.000,- Kč v závislosti na příjmech pachatele, jeho majetku a výnosech z něj, jakož i jiných podkladech, které mohou být stanoveny odhadem soudu.

¹⁶ zdroj: www.justice.cz; údaje ze soudních statistik

¹⁷ dle právní úpravy účinné před 1.1.2010 (ust. § 53 tr. zákona) mohl být peněžitý trest uložen ve výměře od 2.000,- Kč do 5.000.000,- Kč - zde tedy došlo k výraznému zpřísnění této sankce, když max. zákonná výměra aktuálně činí 36.500.000,- Kč

Soud rovněž může buď přímo v odsuzujícím rozsudku či až v rámci vykonávacího řízení rozhodnout o povolení přiměřených splátek, nicméně splátky soud stanoví v takové výši, aby byl celý peněžitý trest doplacen nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy nabyl právní moci rozsudek, jímž byl tento trest uložen¹⁸.

Zároveň s uložením peněžitého trestu soud stanoví náhradní trest odnětí svobody pro případ, že nebude peněžitý trest vykonán, a to ve výměře až na 4 roky¹⁹.

Na situace, kdy se odsouzený nezaviněně (v důsledku okolností nezávislých na jeho vůli) stal dlouhodobě neschopným peněžitý trest zaplatit, příp. by výkonem tohoto trestu byla vážně ohrožena výživa nebo výchova osoby, o jejíž výživu nebo výchovu je odsouzený podle zákona²⁰ povinen pečovat, pak pamatuje ust. § 344 odst. 1 tr. řádu pojednávající o upuštění od výkonu peněžitého trestu.

3.3.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Jak vyplývá z výše uvedeného, při ukládání peněžitého trestu je soud ze zákona povinen zkoumat osobní a majetkové poměry pachatele, a to zejména s ohledem na skutečnost, že se ze své podstaty jedná o trest, který jistým způsobem nepostihne jen pachatele, ale i jeho případnou rodinu.

V tomto ohledu je nutno zdůraznit význam výše citovaného ustanovení o upuštění od výkonu peněžitého trestu. Jeho užití si totiž lze představit např. za situace, kdy se odsouzený v důsledku pracovního či jiného úrazu stane plně invalidním a výše přiznaného invalidního důchodu nekorresponduje s možností uhrazení peněžitého trestu, byť i v přiměřených splátkách. Další situací, v níž by připadalo v úvahu využití ustanovení o upuštění od výkonu peněžitého trestu, by mohla být kupř. situace, kdy odsouzený ztratí partnera, s nímž pečuje o nezletilé děti, a břímě výchovy a výživy těchto osob pak zůstane zcela na jeho bedrech.

Z hlediska výchovného efektu peněžitého trestu lze dle mého názoru považovat co se týče právní úpravy účinné před 1. 1. 2010 za poněkud problematické ust. § 344 odst. 3 tr. řádu, dle něž může odsouzený kdykoli odvrátit výkon náhradního trestu nebo jeho části tím, že peněžitý trest, příp. jeho poměrnou část, uhradí, přičemž o tom, jak velkou část náhradního trestu odnětí svobody odsouzený vykoná, rozhoduje

¹⁸ ust. § 342 tr. řádu

¹⁹ dle předchozí právní úpravy činila max. výměra náhradního trestu odnětí svobody 2 léta

²⁰ zák. č. 94/1963 Sb. Zákon o rodině

předseda senátu. V praxi totiž nezdědka docházelo k případům, kdy odsouzený, spoléhaje právě na toto ustanovení, peněžité trest ve stanovené lhůtě nezaplátil, poté, kdy obdržel usnesení o nařízení náhradního trestu (resp. jeho poměrné části) si proti tomuto podal opravný prostředek (v daném případě stížnost) a v průběhu stížnostního řízení pak zaplatil pouze libovolnou část peněžitého trestu (u vědomí, že soudem musí být nově rozhodnuto o výkonu jiné poměrné části peněžitého trestu). Takto se zaplacení peněžitého trestu mnohdy prodlužovalo poměrně dlouhou dobu, což jistě nemělo kladný vliv na naplnění účelu trestu, a to ani po stránce represivní, o výchovné či generálně preventivní složce raději ani nemluvě.

Pokud jde o právní úpravu účinnou po 1. 1. 2010, tuto lze v naznačeném ohledu shledat ještě problematictější. Zde je totiž stanoveno, že nařízení výkonu náhradního trestu připadá v úvahu pouze za situace, kdy hrozí, že by výkon peněžitého trestu mohl být zmařen (ust. § 344 odst. 2 tr. řádu)²¹, přičemž pokud není peněžité trest ve stanovené lhůtě zaplacen, předseda senátu nařídí jeho vymáhání²², tedy peněžité trest bude ze strany soudu vymáhán exekučně. Osobně se domnívám, že naplnění očekávání, že za této situace ze strany odsouzeného ve většině případů dojde k dobrovolnému vykonání peněžitého trestu (ve světle zkušeností s jeho výkonem v rámci původní právní úpravy), není dosti reálné.

Již při ukládání tohoto trestu by tedy měly být osobní a majetkové poměry pachatele náležitě zjištěny takovým způsobem, aby bylo zřejmé, že trest nebude nedobytným (§ 68 odst. 6 tr. zákoníku). Při současném dodržení zásady přiměřenosti trestních sankcí (§ 38 tr. zákoníku) by tak nemělo dojít k situaci, kdy uložení peněžitého trestu bude mít na pachatele či jeho rodinu de facto likvidační dopad.

3.4. Propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty

3.4.1. Z právní úpravy

Hmotně-právní úprava tohoto alternativního trestu je obsažena v ust. § 70 a násl. tr. zákoníku.

²¹ tj. např. za situace, kdy se odsouzený účelově zbavuje majetku a chystá se opustit území republiky

²² ust. § 341, § 343 tr. řádu

Soud může uložit trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty ve vlastnictví pachatele, která byla použita ke spáchání trestného činu, byla k jeho spáchání určena, pachatel ji získal trestným činem nebo jako odměnu za něj, nebo ji za takovou věc nabyt.

Dále může být soudem uloženo propadnutí náhradní hodnoty v případě, že pachatel věc nebo jinou majetkovou hodnotu, u níž by přicházelo v úvahu její propadnutí, před uložením tohoto trestu zničí, poškodí nebo jinak znehodnotí, příp. jiným v zákoně stanoveným způsobem zmaří uložení trestu propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty.

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty může být uložen jednak jako trest samostatný (jestliže to zákon dovoluje) a jednak vedle jiného trestu.

Propadlá věc nebo jiná majetková hodnota připadá do vlastnictví státu.

3.4.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Trest propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty je typicky majetkovým trestem, jehož účelem je zejména odejmout pachateli věc, která sloužila ke spáchání trestného činu (příp. k němu byla určena) a tím mu zabránit v páchání další trestné činnosti. Účelem tohoto alternativního trestu pak může být i odejmout pachateli zisk z trestné činnosti.²³

V praxi se jedná typicky např. o různé náradí, sloužící k vloupávání do objektů, vozidel apod., sprejů, jimiž byl spáchán trestný čin poškozování cizí věci, dále věci sloužící k výrobě drog atd.

Z uvedeného je zřejmé, že v daném případě převládá zejména ochranná složka trestu, byť v některých případech se může jednat o sankci pro pachatele poměrně citelnou, je-li vysloveno např. propadnutí předmětu, který má značnou finanční hodnotu (automobil, který sloužil k dopravě pachatele z místa činu), příp. věci, k níž má pachatel určitý citový vztah (může jít kupř. o součást pachatelovy sbírky historických zbraní, z nichž jednu použil ke spáchání trestného činu).

²³ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 351

3.5. Zákaz činnosti

3.5.1. Z právní úpravy

Soud může dle ust. § 73 tr. zákoníku uložit trest zákazu činnosti ve výměře na 1 rok až 10 let pachateli, který se trestné činnosti dopustil v souvislosti s činností, jež je předmětem zákazu. Může být uložen jako trest samostatný, jestliže to zákon dovoluje, příp. vedle jiného trestu.

Jeho podstata spočívá v tom, že po dobu výkonu tohoto trestu je odsouzenému zapovězen výkon určitého konkrétního zaměstnání, povolání nebo funkce nebo takové činnosti, k níž je třeba zvláštního povolení, nebo jejíž výkon upravuje jiný právní předpis²⁴.

3.5.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Uložení trestu zákazu činnosti může mít již ze své podstaty dalekosáhlý dopad nejen na osobu pachatele, ale i na osoby na něm finančně závislé, neboť v mnohých případech může vést až ke ztrátě zaměstnání, je-li obsahem výdělečné činnosti odsouzeného činnost, která je předmětem trestu.

Leckdy tak nastane situace, v níž odsouzený, jemuž byl uložen trest zákazu činnosti, která tvoří „nástroj jeho obživy“, je nucen zcela změnit profesi a hledat si zaměstnání i mimo obor svého původního vzdělání (např. pedagog odsouzený k zákazu práce s mládeží, příp. účetní s uloženým zákazem výkonu funkce účetní, či řidič z povolání s uloženým zákazem řízení motorových vozidel apod.). V některých případech pak může být ze strany odsouzeného nutno za účelem získání nové pracovní kvalifikace absolvovat rozmanité rekvalifikační kurzy či dokonce různé typy středních škol.

Nejčastější činností, již se zákaz týká, je zcela zjevně trest zákazu řízení motorových vozidel. Kupříkladu v roce 2008 bylo z celkového počtu 28.426 sankcí

²⁴ činnostmi, jejichž výkon upravuje jiný právní předpis, mohou být např. živnostenská činnost provozovaná dle zák. č. 455/1991 Sb. o živnostenském podnikání, ale i činnost lékaře, advokáta, znalce a tlumočníka, daňového poradce a další - blíže viz. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 451, 452

zákazu činnosti na území ČR uloženo 27.684 trestů zákazu činnosti spočívajících v zákazu řízení motorových vozidel (viz. příloha č. 1 - Přehled o počtech uložených vybraných druhů trestů včetně procentuálního vyjádření jejich podílu na celkovém počtu uložených sankcí a graf²⁵).

Problematické situace jsou pak u trestu zákazu činnosti spojeny zejména s opakovaným porušováním této sankce. Takové porušení je v souladu s trestním právem kvalifikováno jako trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání (ust. § 337 tr. zákoníku).

K uvedenému nutno podotknout, že v některých případech, kdy pachatel opakovaně maří výkon trestu zákazu činnosti²⁶ (z různých, někdy i z lidského hlediska pochopitelných, vnitřních či vnějších pohnutek) dochází k opětovnému ukládání trestu zákazu činnosti stejného druhu, přičemž takový postup není trestním zákoníkem výslovně zapovězen, pomineme-li zcela ust. § 38 tr. zákoníku hovořící o přiměřenosti trestních sankcí. Délka takto uložených sankcí se pak kumuluje (tj. výkony jednotlivě uložených trestů na sebe navazují v pořadí, v jakém byly pravomocně uloženy) a nezřídka dojde k tomu, že odsouzenému je uložen již nepodmíněný trest odnětí svobody namísto trestů alternativních, u nichž je patrné, že na pachatele neměly žádného výchovného vlivu. Avšak vedle takto uloženého nepodmíněného trestu je těmto provinilcům velmi často ukládán opět i trest zákazu činnosti, za jehož maření je pachatel sankcionován. Jak již bylo výše naznačeno, takový postup vysloveně neodporuje příslušným ustanovením trestního zákoníku o ukládání trestu zákazu činnosti, nicméně v žádném případě jej nelze shledat zcela v souladu s ust. § 38 tr. zákoníku a z pohledu možného naplnění účelu trestu je zřejmé, že ve svém důsledku takovýto přístup může vést víceméně pouze k další kriminalizaci odsouzeného.

V případech, kdy dotčená osoba evidentně nemíní (ať již ze subjektivního náhledu nemůže či nechce) takovou sankci respektovat, je dle mého názoru potřeba důkladně zvažovat, zda tento alternativní trest opětovně ukládat, či v takovém případě přistoupit k uložení vhodnější alternativy (ať již domácího vězení, podmíněně odloženého trestu odnětí svobody či trestu obecně prospěšných prací), event. již samého nepodmíněného trestu odnětí svobody u několikanásobných recidivistů.

²⁵ zdroj: www.justice.cz; údaje ze soudních statistik

²⁶ u trestného čin maření výkonu úředního rozhodnutí a vykázání dle ust. § 337 odst. 1 písm. a) tr. zákoníku došlo oproti právní úpravě účinné před 1. 1. 2010 ke zpřísnění trestní sazby trestu odnětí svobody, když horní hranice tohoto trestu činí až 3 léta (dle staré právní úpravy (ust. § 171 odst. 1 písm. c) tr. zákona) činila horní hranice trestu odnětí svobody u tohoto trestného činu pouze 2 léta)

Pro lepší ozřejmení shora popsaných situací jest možno uvést příklad osoby, která žije na malé vsi s poměrně neuspokojivou dopravní dostupností prostředky hromadné dopravy. Zatížíme-li situaci této osoby navíc např. plně invalidním rodičem, který takřka není schopen přepravy hromadnými dopravními prostředky, získáme ukázkový příklad jedince s potenciálem vzniku shora nastíněného problému.

3.6. Zákaz pobytu

3.6.1. Z právní úpravy

Trest zákazu pobytu po stránce hmotného práva upravuje ust. § 75 tr. zákoníku. Tento alternativní trest může být uložen za úmyslný trestný čin. Jako trest samostatný jej pak lze uložit za situace, kdy je ukládán za trestný čin, na nějž je zákonem stanoven trest odnětí svobody s horní hranicí nepřevyšující 3 roky.

Podstatou tohoto alternativního trestu je znemožnění pobytu pachatele v určitém místě či obvodu (v souvislosti se spáchanou trestnou činností). Zákaz pobytu je pak ukládán s přihlédnutím k osobě pachatele a dosavadnímu stylu života v případech, kdy je to třeba za účelem záštity veřejného pořádku, rodiny, zdraví, mravnosti či majetku²⁷.

Jediným omezením, co se týče konkrétního místa, v němž je pobyt odsouzenému zakazován, je, že zákaz se nesmí vztahovat k místu trvalého pobytu pachatele (z hlediska praxe je však rozhodující místo, kde se pachatel fakticky zdržuje, nikoli např. formální místo pobytu na příslušné ohlašovně²⁸). výměra

Za účelem vyřízení nutné osobní záležitosti (např. návštěvy zdravotnického zařízení, účasti na jednání soudu atd.) může být odsouzenému uděleno povolení k přechodnému pobytu na zakázaném místě, a to Policií ČR.

Zákonná výměra trestu zákazu pobytu pak činí 1 rok až 10 let.²⁹

²⁷ ust. § 75 odst. 1 tr. zákoníku

²⁸ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 503, 504

²⁹ jedná se o výraznou změnu oproti právní úpravě účinné před 1. 1. 2010, dle níž činila maximální zákonná výměra trestu zákazu pobytu 5 let; ke zvýšení hranice max. zákonné výměry tohoto trestu bylo přistoupeno za účelem sjednocení nejvyšší sazby u tohoto trestu s trestem zákazu činnosti a trestem vyhoštění - blíže viz. důvodová zpráva k ust. § 73 - 75 tr. zákoníku - dostupné na internetových stránkách www.trestnizakonik.cz

Do doby výkonu trestu se (obdobně tak i u trestu zákazu činnosti³⁰) nezapočítává doba, po kterou odsouzený vykonává trest odnětí svobody.

Stejně jako u ostatních alternativních trestů mohou být odsouzenému pro dobu výkonu trestu uložena přiměřená omezení a přiměřené povinnosti za účelem vedení pachatele k řádnému životu.

3.6.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Uložení trestu zákazu pobytu dochází k omezení svobody pohybu a pobytu pachatele, která je garantována Listinou základních práv a svobod, a která může být dle této omezena zákonem z přesně vymezených důvodů (ochrana veřejného pořádku, zdraví, práv a svobod jiných osob apod.).³¹

Co se týče dopadů trestu na osobu pachatele v sociální sféře, tyto jsou velmi obdobné jako u trestu zákazu činnosti.

V důsledku uložení této alternativy může dojít u pachatele např. ke ztrátě zaměstnání s místem výkonu v zakázaném obvodu či jeho ztíženému pracovnímu uplatnění, pokud se zákaz pobytu vztahuje např. na sousedící okres. Další v úvahu připadající závažný následek by pro pachatele mohl nastat v případě, že by se v místě zakázaného pobytu zdržovali někteří jeho příbuzní či jiné osoby blízké.

Z pohledu samotného výkonu tohoto trestu je třeba zdůraznit především význam shora citovaného ustanovení o tom, že se do doby výkonu trestu zákazu pobytu nezapočítává doba výkonu trestu odnětí svobody. V této souvislosti totiž třeba konstatovat, že počítání doby výkonu trestu u odsouzených, kteří se opakovaně dopouštějí trestné činnosti v místě, kde jim byl pobyt zakázán (v důsledku čehož jim jsou opětovně ukládány tresty zákazu pobytu), je nejen poměrně náročnou záležitostí z pohledu soudu, který je nucen v některých případech dobu výkonu trestu po dobu řádově několika let vypočítávat prakticky po jednotlivých dnech, v nichž nebyl onen odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody, ale i z pohledu kriminalizace odsouzeného, nastíněné již výše v kapitole týkající se trestu zákazu činnosti.

³⁰ ust. § 74 tr. zákoníku

³¹ SOTOLÁŘ, A., PŮRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 359

3.7. Zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce

3.7.1. Z právní úpravy

Řečený alternativní trest byl do právního řádu ČR vpraven v souvislosti s rekodifikací trestního práva, tj. s účinností od 1. 1. 2010.

Ve smyslu ust. § 76 tr. zákoníku může být trest soudem uložen až na 10 let pachateli úmyslného trestného činu, který byl spáchán v souvislosti s účastí na takové akci, a to jako trest samostatný (za zákonem vymezených podmínek) i vedle jiného trestu.

Odsouzenému je po dobu výkonu tohoto trestu zakázána účast na konkrétních, v rozhodnutí vymezených sportovních, kulturních, příp. jiných společenských akcích.

V rámci výkonu takto uloženého trestu je odsouzený povinen spolupracovat s úředníkem Probační a mediační služby ČR, podrobovat se jeho pokynům v rámci jím vymezeného probačního plánu, který může obsahovat různé programy sociálního výcviku a převýchovy, programy psychologického poradenství.

Probační úředník rovněž může, považuje-li to za účelné, odsouzenému uložit povinnost dostavit se v době bezprostředně související s konáním zakázané akce ke stanovenému útvaru Policie ČR.³²

Rovněž jako u trestů zákazu činnosti a zákazu pobytu, nezapočítává se do trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce doba, po kterou se odsouzený nachází ve výkonu trestu odnětí svobody (ust. § 77 odst. 2 tr. zákoníku).

Pokud jde o porušování podmínek této sankce, v těchto případech se jedná (stejně jako u trestu zákazu činnosti či zákazu pobytu) o trestný čin maření výkonu úředního rozhodnutí dle ust. § 337 tr. zákoníku (tzn. nepřichází zde v úvahu stanovení žádného náhradního trestu či přeměna této sankce v jinou, pachatel je trestán v rámci dalšího trestního řízení).

³² ust. § 77 tr. zákoníku

3.7.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Jak již bylo nastíněno v kapitole „Z právní úpravy“, jedná se v daném případě o zcela nový institut trestního práva, jehož vznik souvisí především s dynamickým rozmachem některých sociálně patologických jevů ve společnosti, k němuž v posledních letech dochází. Jedná se zejména o tzv. „divácké násilí“, ale i nárůst trestné činnosti související s různými formami extremismu.

Otázkou, kterou může zodpovědět teprve budoucí praxe, pak zůstává problematika jeho faktického výkonu. Dle mého názoru je již teď zřejmé, že bude v těchto případech velmi záležet na skutečnosti, na jaké konkrétní akce se bude trest vztahovat, i na vnitřních dispozicích pachatele (jeho motivech, pohnutkách, uvědomování si viny za spáchaný čin apod.), ponejvíce však na erudované činnosti a metodice práce konkrétních probačních úředníků pověřených dohledem nad výkonem takového trestu, nakolik bude trest plnit svůj účel.

Poněkud problematickým se pak dle mého názoru jeví být ustanovení ohledně uložení povinnosti odsouzenému dostavit se v konkrétně vymezený čas v souvislosti s konáním akce, jež je předmětem zákazu, k určenému útvaru Policie ČR. Z dikce zákona totiž nikterak nevyplývá, že by příslušný policejní orgán disponoval oprávněním např. odsouzeného po dobu konání předmětné akce zadržet, a není z ní zřejmý ani jiný v úvahu připadající postup Policie ČR, který by mohl být v daných případech aplikován (jinak řečeno - není jasné, „co“ budou na příslušném orgánu Policie ČR s dostavivším se odsouzeným „dělat“).

V neposlední řadě považuji ve spojitosti s problematikou tohoto alternativního trestu za nutné zmínit možné dopady na osobu pachatele v sociální sféře.

Znázorníme-li za účelem snadnějšího vysvětlení danou problematiku na pachateli „diváckého násilí“, nezbyvá než dospět k závěru, že uložení tohoto trestu může mít na osobu pachatele dalekosáhlé sociální dopady, a to zejména ve sféře mezilidských vztahů, ale i v oblasti jeho seberealizace. Bude-li tak např. ortodoxnímu příznivci některého z fotbalových oddílů uložen zákaz vstupu na fotbalová utkání jeho oblíbeného klubu, velmi pravděpodobně lze očekávat, že pachatel bude nutně postaven do situace, kdy bude z jeho strany třeba výrazně omezit kontakty s osobami, k nimž ho váže mnohdy přátelský vztah. Pak bude záležet na individuálních vnitřních

disposicích pachatele, zda tato situace nebude pro něj znamenat jakousi formu sociální izolace v případě, že se stýká víceméně výhradně s osobami obdobných zájmů, a zda tento obtížný stav zvládne natolik, aby podmínky uloženého trestu dodržel.

Konečně pak nezbyvá než dodat, že pojednání o trestu zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce v dané chvíli (stejně jako u trestu domácího vězení) nelze pojmout jinak, než z hlediska čistě teoretického, neb jak již bylo výše nastíněno, jedná se o zcela nový institut českého trestního práva.³³

3.8. Ztráta čestných titulů nebo vyznamenání, ztráta vojenské hodnosti

S ohledem na skutečnost, že v daných případech se ze své podstaty nejedná o tresty alternativní, nýbrž tresty „vedlejší“³⁴, které mohou být uloženy výhradně za úmyslný trestný čin spáchaný ze zvlášť zavrženíhodné pohnutky, pouze vedle nepodmíněného trestu odnětí svobody v trvání nejméně dvou let (ust. § 78, § 79 tr. zákoníku), nebude v této práci o nich širěji pojednáno.

Pro hrubou představu možno uvést, že se jedná o tresty citelně zasahující do osobní sféry pachatele v oblasti nemajetkových práv.

3.9. Vyhoštění

3.9.1. Z právní úpravy

Trest vyhoštění (ust. § 80 tr. zákoníku) může být uložen výhradně pachateli, který není občanem ČR, a to samostatně, případně vedle jiného druhu trestu (trest odnětí svobody nevyjímaje), jestliže je to v zájmu ochrany bezpečnosti lidí, majetku, nebo jiného obecného zájmu.

Zákonná výměra trestu pak činí 1 rok až 10 let, případně může být trest uložen na dobu neurčitou.

³³ k tomu považuji za nezbytné dodat, že s ohledem na charakter tohoto trestu lze dle mého mínění v rámci jeho výkonu očekávat obdobné problémy jako u trestu zákazu činnosti

³⁴ ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 427

V ust. § 80 odst. 3 tr. zákoníku jsou pak vymezeny podmínky, za nichž trest vyhoštění nelze uložit. Jedná se např. o případy, kdy pachateli byl udělen azyl, případně hrozí, že bude ve státě, do něž má být vyhoštěn, pronásledován pro svoji rasu apod., dále kupř. se jedná o pachatele, který má na území ČR povolen trvalý pobyt, má zde pracovní a sociální zázemí a uložení tohoto trestu by bylo v rozporu se zájmem na spojování rodin atd.

Ve smyslu ustanovení tr. řádu, která se týkají vlastního výkonu tohoto trestu (ust. § 350b tr. řádu), může být odsouzenému poskytnuta přiměřená lhůta k vyřízení svých osobních záležitostí (tato lhůta může být opakovaně prodloužena, maximálně může však činit 180 dnů od právní moci rozhodnutí, kterým byla sankce uložena). Po uplynutí této lhůty, případně v den stanovený ve výzvě k vycestování, je odsouzený povinen neprodleně opustit území ČR. V případě, že tato lhůta soudem není poskytnuta, trest vyhoštění počíná běžet dnem, kdy byl odsouzený z území ČR fakticky vyhoštěn orgány Cizinecké a pohraniční policie ČR, jinak se počítá ode dne nabytí právní moci rozhodnutí.

Za zákonem přesně specifikovaných podmínek lze vlastní výkon trestu vyhoštění i odložit (ust. § 350b odst. 4, 5 tr. řádu).

3.9.2. Sociální, výchovné a jiné aspekty

Vzhledem k členství ČR v Schengenském prostoru (od 21. 12. 2007³⁵) lze dle mého mínění shledat značně obtížným sledování pohybu osob v rámci členských států Evropské unie, což se týká i osob, jimž byl uložen trest vyhoštění z území ČR.

S přihlédnutím k podstatě a charakteru tohoto alternativního trestu dá se jen těžko předpokládat, že bude možno vyvíjet ze strany institucí tohoto státu jakoukoli činnost, která by mohla přispět k naplnění výchovné či případně preventivní složky účelu trestu. Již ze svého základu totiž předpokládá tento trest postavení pravomocně odsouzeného pachatele mimo dosah jakéhokoli působení soudu či dalších osob disponujících potenciálem možného jeho ovlivnění.

Aktuální sociální situace pachatele bude v těchto případech, stejně jako u ostatních alternativních trestů, stěžejním podkladem při rozhodování o případném uložení tohoto trestu. Vlastní sociální dopady tohoto trestu lze pak s ohledem na výše

³⁵ zdroj: www.euroskop.cz

uvedené jen velmi těžko odhadnout. Co se však týče opětovného ukládání tohoto trestu a jeho maření, nelze než uvést, že situace je zcela obdobná jako u trestu zákazu činnosti či pobytu, jak výše nastíněno.

4. Trest obecně prospěšných prací

Tuto kapitolu jsem se rozhodla věnovat samostatně trestu obecně prospěšných prací jako jednomu z nejčastěji ukládaných alternativních trestů, a rovněž alternativnímu trestu, na který je zřejmě nejvíce zaměřena zejména pozornost laické (ale i odborné) veřejnosti, pomíneme-li zcela vliv médií na obrácení zájmu společnosti k nově zakotveným trestům (trest domácího vězení a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce).

K zařazení tohoto trestu do českého právního řádu došlo novelou trestního zákona (z. č. 152/1995 Sb.) ohledně trestu obecně prospěšných prací účinnou od 1.1.1996.

Úvodem této kapitoly považuji za nezbytné zmínit, že trest obecně prospěšných prací tak, jak byl nastaven v předešlé právní úpravě, býval odborníky často označován za nejpřísnější alternativu trestu odnětí svobody. Dle těchto teorií uvedená skutečnost vyplývá především z možnosti přeměny v trest nepodmíněný v případě nesplnění zákonných podmínek a dále mimo jiné i ze systematického zařazení tohoto trestu v rámci trestního zákona v bezprostřední návaznosti na trest odnětí svobody.³⁶ Užívaje obdobou dedukci, bylo by zřejmě lze za nejpřísnější alternativu k trestu odnětí svobody v souladu s novým trestním kodexem považovat trest domácího vězení.

Rovněž nelze opomenout, že se jedná o určitý poměrně výrazný, avšak legální, zásah do Listinou základních práv a svobod garantované jistoty nemožnosti být podroben nuceným pracím.³⁷

4.1. Z hmotně-právní úpravy

Obecně prospěšné práce mohou být uloženy pachateli přečinu, a to i samostatně, pokud není uložení jiného trestu třeba s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného přečinu a osobě pachatele a jeho poměrům (ust. § 62 odst. 1 tr. zákoníku).

Zcela nově je stanoveno, že daný trest by zpravidla neměl být uložen pachateli, jemuž byl tento v období posledních tří let přeměněn v trest odnětí svobody (ust. § 62 odst. 2 tr. zákoníku). Těmto pachatelům tedy trest obecně prospěšných prací může být

³⁶ SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. Alternativní řešení trestních věcí v praxi. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, s. 317

³⁷ čl. 9 Listiny základních práv a svobod

uložen pouze v odůvodněných případech (např. došlo na straně pachatele k takové výrazné změně osobních poměrů, která s sebou přináší i vyšší motivovanost pachatele, a lze tedy důvodně předpokládat, že trest bude vykonán a splní svůj účel).

Podstata trestu záleží v povinnosti odsouzeného vykonat stanovený počet hodin prací k obecně prospěšným účelům. Tyto práce je odsouzený povinen vykonat osobně, bezplatně a ve svém volném čase, nejpozději do 1 roku ode dne, kdy soud trest nařídil. Do zákonné roční lhůty se nezapočítává doba, kdy odsouzenému bránily ve výkonu zdravotní či zákonné překážky³⁸, dále doba, po kterou byl ve vazbě nebo výkonu trestu odnětí svobody (ust. § 65 odst. 1 tr. zákoníku).³⁹

Vlastní výkon pak může spočívat v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo jiných činnostech ve prospěch obcí a dalších institucí, o nichž to zákon stanoví (ust. § 62 odst. 3 tr. zákoníku). Oproti staré právní úpravě je zde dán větší prostor k ukládání kvalifikovanějších prací, neboť v té původní byl okruh prací vymezen slovním spojením „...v údržbě..., úklidu a údržbě...nebo jiných obdobných činnostech...“⁴⁰.

Minimální výměra trestu dle aktuální právní úpravy činí 50 hodin, maximální pak 300 (ust. § 63 odst. 1 tr. zákoníku).⁴¹

Současně s tímto trestem mohou být pachateli uložena i přiměřená omezení a přiměřené povinnosti orientované k vedení jeho řádného života. K těmto cíli pak směřuje i případně ukládaná povinnost k náhradě škody (ust. § 63 odst. 2 tr. zákoníku).

Pachatel, kterému je trest ukládán, musí být zdravotně způsobilý k jeho výkonu, soud rovněž přihlíží k jeho stanovisku k možnému uložení tohoto trestu (ust. § 64 tr. zákoníku). Vyjádření stanoviska pachatele k možnému uložení sankce obecně prospěšných prací nelze zaměňovat s jeho souhlasem s uložení takového trestu - soud při rozhodování o druhu a výměře trestu tímto stanoviskem není striktně vázán (takové vyjádření je nadto právem pachatele, ne však jeho povinností)⁴², nicméně v případě,

³⁸ takovou zákonnou překážkou může být odložení výkonu trestu obecně prospěšných prací dle ust. § 339 odst. 3 tr. řádu z jiných důležitých důvodů - k tomu blíže viz. ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 422

³⁹ i v této oblasti nový trestní zákoník zaznamenává poměrně výrazný posun v tom smyslu, že z příslušného ustanovení byla vypuštěna věta o nezapočítání doby, po kterou se odsouzený zdržoval v cizině

⁴⁰ ust. § 45 odst. 3 tr. zákona

⁴¹ narozdíl od stávající právní úpravy došlo k poměrně výraznému snížení maximální zákonné výměry trestu - dle ust. § 45a odst. 1 tr. zákona činila tato 400 hodin

⁴² ŠÁMAL, P., PÚRY, F., RIZMAN, S. Trestní zákon. Komentář. 6., doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, s. 419 - 420

že pachatel již zpočátku vyloví neochotu takový trest vykonat, jen těžko lze očekávat naplnění jeho účelu.

Co se týče výše zmiňované přeměny trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody, tato přichází v úvahu zejména v případech, kdy odsouzený trest ve stanovené době zaviněně nevykoná nebo nevede v době jeho výkonu řádný život (dopustí se další trestné činnosti), příp. neplní povinnosti a omezení, uložená mu vedle této sankce. Výše přeměněného trestu se odvíjí od počtu nevykonaných hodin - každá jen započatá nevykonaná hodina se počítá za jeden den trestu odnětí svobody (ust. § 65 odst. 2 tr. zákoníku).⁴³

Nově rovněž lze ve výjimečných případech lhůtu k výkonu trestu obecně prospěšných prací ponechat v platnosti, ač odsouzený v době jeho výkonu nevyhověl jeho podmínkám (tj. zejména neplní povinnosti a omezení, uložená mu vedle tohoto trestu, event. výjimečně i v případech, kdy se odsouzený v době od uložení trestu do skončení jeho výkonu dopustí trestné činnosti⁴⁴ apod.), či prodloužit dobu jeho výkonu nejvýše o 6 měsíců. Zároveň s rozhodnutím o prodloužení doby výkonu trestu soud pro tuto dobu buď vysloví nad odsouzeným dohled a nebo mu stanoví dosud neuložená přiměřená omezení a povinnosti (ust. § 65 odst. 3 tr. zákoníku).

4.2. Některé procesně-právní podmínky

Procesně-právní úprava týkající se trestu obecně prospěšných prací obsahuje jednak některá omezení, týkající se ukládání tohoto trestu trestním příkazem a jednak ustanovení týkající se vlastního výkonu.

Pokud se jedná o ukládání trestu obecně prospěšných prací trestním příkazem, takto lze v souladu s ust. § 314e odst. 3 tr. řádu postupovat pouze za podmínky předchozího vyžádání si zprávy probačního úředníka ohledně zdravotní způsobilosti obviněného k jeho výkonu, osobního stanoviska obviněného a rovněž zjištění

⁴³ opět se jedná o zřetelnou změnu, tentokrát v systematické přeměňování trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody, která spočívá v tom, že původní právní úprava stanovovala podmínky přeměny v poměru každé 2 i započaté nevykonané hodiny - 1 den trestu odnětí svobody; nový kodex přinesl tedy v tomto ohledu značné zpřísnění pravidel přeměny této sankce v nepodmíněný trest odnětí svobody

⁴⁴ např. trest obecně prospěšných prací byl uložen za krádež a odsouzený bude v době výkonu trestu obecně prospěšných prací odsouzen za neplnění vyživovací povinnosti

o možnostech výkonu tohoto trestu tímto konkrétním obviněným (tzv. „předjednání podmínek výkonu trestu“).⁴⁵

Procesně-právní podmínky vlastního výkonu trestu obecně prospěšných prací jsou pak upraveny ust. § 335 a násl. tr. řádu.

Odsouzený trest vykonává v obvodu okresního soudu, v němž bydlí. S jeho souhlasem však trest může být vykonáván i mimo tento obvod (může jít např. o obvod, v němž je odsouzený zaměstnán, event. může nastat situace, kdy výkon trestu v obvodu svého bydliště by odsouzený pocíťoval jako velmi ponižující - např. známý podnikatel zametající ulice v místě svého pobytu - zde bude namísto výkon trestu nařídit mimo tento obvod).

Vzhledem ke skutečnosti, že v odsuzujícím rozsudku je stanovena pouze výměra trestu (tj. počet hodin), je třeba po jeho nabytí právní moci ze strany soudu rozhodnout usnesením o konkrétním druhu a místě výkonu prací. Takto soud rozhodne na návrh příslušného probačního úředníka, který s odsouzeným předjedná podmínky výkonu uloženého trestu s přihlédnutím k místu jeho bydliště a dále rovněž s ohledem na konkrétní požadavky obecních úřadů a obecně prospěšných institucí (dále jen poskytovatelé) na výkon prací v obvodu příslušného soudu. Druh a místo výkonu trestu lze v jeho průběhu změnit, a to opět rozhodnutím soudu na návrh probačního úředníka.

Příslušný probační úředník pak vykonává dohled nad výkonem trestu obecně prospěšných prací odsouzeným a podává soudu zprávy o podstatných skutečnostech takto zjištěných (např. porušování sjednaných podmínek výkonu trestu ze strany odsouzeného, ale i datum, kdy byl trest vykonán).

Výkon trestu obecně prospěšných prací v souladu s příslušnými ustanoveními tr. řádu může být odložen či přerušen, jsou-li pro takový postup splněny zákonem stanovené podmínky (jedná se o případy přechodného zhoršení zdravotního stavu odsouzeného, dále přichází v úvahu odložení či přerušování výkonu trestu na těhotné ženě a matce novorozeného dítěte a další závažné důvody).

Stane-li se odsouzený v důsledku změny svého zdravotního stavu dlouhodobě neschopným trest vykonat, předseda senátu rozhodne o upuštění od jeho výkonu (příp. nevykonaného zbytku).

O přeměně trestu obecně prospěšných prací v nepodmíněný trest odnětí svobody pak soud rozhoduje v důsledku neplnění jeho zákonných podmínek, a to buď na návrh

⁴⁵ další z výrazných změn, vnesených do českého právního řádu novým trestním kodexem

příslušného probačního úředníka nebo na návrh poskytovatele, u nějž jsou práce vykonávány (podaný prostřednictvím probačního úředníka), event. i bez těchto návrhů - typicky v případech, kdy odsouzený nevede řádný život a dopustí se další trestné činnosti.

4.3. Sociální, výchovné a jiné aspekty

4.3.1. Problematika trestu z pohledu poskytovatelů

Seznam poskytovatelů a jimi nabízených volných míst k výkonu trestu obecně prospěšných prací vede příslušné středisko Probační a mediační služby ČR ve spolupráci s kompetentním soudem. Za tímto účelem probační úředníci kontaktují v úvahu připadající instituce s nabídkami spolupráce. V případě oboustranného zájmu je taková organizace přidána do seznamu poskytovatelů, přičemž požadavek na výkon trestu obecně prospěšných prací by měl být konkretizován místem výkonu práce, jejím druhem a rozsahem, možnou dobou jejího výkonu, případně dalšími podmínkami s výkonem práce spojenými, např. potřeba mít potravinářský průkaz apod.⁴⁶

Oblast problematických otázek se zde povětšinou odvíjí v závislosti na charakteru těchto poskytovatelů (v souladu se zákonem se jedná o obce a státní nebo jiné obecně prospěšné instituce - ust. § 62 odst. 3 tr. zákoníku).

Jedná se především o neuspokojivé materiální a personální zajištění příslušných institucí ve vztahu k výkonům těchto trestů, které způsobuje nedostatečný počet nabízených volných míst, a to i přes různé Probační a mediační službou ČR realizované projekty na podporu vytváření nových možností v této oblasti.

Technické a administrativní problémy spojené z pohledu poskytovatelů s výkonem alternativních trestů pak přenášejí některé sporné otázky do sféry soudního výkonu rozhodnutí.

Dochází k tomu kupř. v situacích, kdy příslušný obecní úřad sice do seznamu požadavků na trest obecně prospěšných prací uvede, že disponuje několika volnými místy k výkonu trestu, nicméně v požadavcích na klienta nastaví podmínky, které jsou víceméně nesplnitelné. Jedná se o případy, kdy úřad vymezí předpoklady pro přijetí

⁴⁶ zdroj: www.pmscr.cz; Metodický standard činnosti PMS v oblasti TOPP, s. 2

klienta k výkonu práce např. takto: Nesmí se jednat o odsouzeného za násilné a majetkové trestné činy, nesmí být odsouzen za závažnou trestnou činnost, nesmí se jednat o bezdomovce a mladistvé, odsouzený nesmí být závislý na alkoholu či jiných omamných látkách, příp. se musí jednat o odsouzeného s trvalým bydlištěm v místě (obvodu) dané instituce. Okruh odsouzených, jež pak lze na takové místo zařadit, je z posice soudu natolik zúžen, že de facto nepřipadá v úvahu takové místo obsadit.

Jistě, příslušné instituce nelze žádným způsobem nutit, aby kteréhokoli odsouzeného k výkonu trestu obecně prospěšných prací přijaly, a rovněž ani k tomu, aby místa k výkonu takového trestu poskytovaly. Nicméně je-li již takové zařízení zaneseno (dobrovolně) v seznamu poskytovatelů prací, bylo by dle mého názoru více než vhodné, aby bylo možno jeho míst k výkonu trestu fakticky využít, tj. příslušný poskytovatel by měl vycházet ze skutečnosti, že práce, které pro výkon tohoto trestu vyhradil, bude vykonávat osoba odsouzená, která se dopustila trestné činnosti, a je dost možné, že v některých oblastech sociálních dovedností bude určitým způsobem handicapovaná.

4.3.2. Probační a mediační služba ČR

Probační a mediační služba ČR (dále jen PMS) je relativně mladou institucí, která byla zřízena zák. č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě, a to s účinností k 1. 1. 2001.

Probací se rozumí organizace a výkon dohledu nad pachateli trestných činů, kontrola výkonu alternativních trestů a působení a pomoc pachatelům za účelem vedení řádného života včetně dodržování zákonných podmínek uložených trestů.⁴⁷

Mediací lze obecně chápat jako způsob řešení konfliktu, v němž vystupuje nezaujatá strana - mediátor, která pomáhá nalezení přijatelného východiska z takovéto situace. V trestním řízení pak mediací rozumíme činnost prováděnou před rozhodnutím soudu ve věci samé se souhlasem obviněného a poškozeného, která směřuje k urovnání konfliktního stavu vzniklého ve spojitosti s trestným činem, přičemž PMS při této činnosti vystupuje v roli mediátora.⁴⁸

⁴⁷ ust. § 2 odst. 1 zák. č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

⁴⁸ MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi. 1. vydání. Praha: Portál, s.r.o., 2005, s. 283

Úkoly PMS jsou plněny jednak úředníky PMS a jednak asistenty PMS. Úředníkem PMS může být pouze osoba bezúhonná, způsobilá k právním úkonům, s vysokoškolským vzděláním magisterského stupně ve společenskovědní oblasti a dále musí taková osoba absolvovat odbornou zkoušku. Asistentem PMS se pak může stát fyzická osoba starší 21 let, která rovněž musí být bezúhonná, způsobilá k právním úkonům a musí mít dovršené středoškolské vzdělání v oblasti společenskovědní.⁴⁹

Při svém jednání v rámci kontroly nad výkonem jednotlivých druhů alternativních trestů se PMS řídí jednak příslušnými zákonnými ustanoveními, jednak metodickými standardy PMS pro příslušné oblasti⁵⁰.

Základními cíli činnosti PMS jsou integrace obviněného (tj. směřování jeho osoby k vedení života v souladu se všemi společností stanovenými normami), participace poškozeného (zejména ve smyslu účasti poškozeného na procesu řešení následků trestné činnosti za účelem harmonizace narušeného vztahu) a ochrana společnosti (tzn. především předcházení další kriminalitě a zajištění efektivního výkonu uložených alternativních trestů).⁵¹ Při jejich naplňování by se úředníci i asistenti měli řídit zejména následujícími zásadami - zásada důstojnosti jednání s klienty, zásada zákonnosti, ale i zásada individualizace či motivace klientů při řešení následků trestné činnosti.⁵²

Co se týče vlastní činnosti PMS na úseku výkonu trestu obecně prospěšných prací, tato jednak předem projednává s klientem možnost uložení tohoto trestu (v rámci přípravného řízení), spolupracuje s poskytovateli a sleduje průběh vlastního výkonu. Zároveň dohlíží nad tím, zda odsouzený řádně hradí způsobenou škodu, příp. se ji snaží jiným způsobem kompenzovat (např. se může jednat po dohodě s poškozeným o opravu poničené věci apod.), event. plní další soudem uložené povinnosti či omezení. Za účelem usnadnění a většího přiblížení vlastních podmínek byl PMS vytvořen jakýsi manuál, v němž jsou dotčeným klientům blíže popsány zákonné a další okolnosti spjaté s výkonem trestu obecně prospěšných prací (viz. příloha č. 2 - Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR⁵³).

⁴⁹ ust. § 6 zák. č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě

⁵⁰ tyto metodické normy jsou k dispozici na internetových stránkách www.pmscr.cz

⁵¹ MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2003, s. 197

⁵² MATOUŠEK, O. a kol. Sociální práce v praxi. 1. vydání. Praha, Portál, s.r.o., 2005, s. 286 - 287

⁵³ dostupné na internetových stránkách www.pmscr.cz

Pokud se jedná o aktuálně problematické otázky týkající se PMS, v obecné rovině nutno zmínit na prvním místě zejména nedostatky v oblasti personální, kdy v souvislosti s přijetím nového trestního kodexu došlo ke značnému nárůstu úkolů⁵⁴, jež jsou na zaměstnance PMS kladeny, nikoli již k adekvátnímu navýšení počtu kompetentních pracovníků. K tomuto považuji za zajímavé podotknout, že například ve Velké Británii jsou dozorem nad výkonem trestu „zákazu vycházení z domu“ (tj. obdoba domácího vězení) pověřovány osoby kontrolující elektronický monitoring, event. přímo dodavatelé monitorovacích zařízení, nikoli probační služba (National Probation Service - národní probační služba pro Anglii a Wales)⁵⁵

V oblasti plnění úkolů souvisejících s výkonem trestu obecně prospěšných prací spočívá nelehká pozice PMS v úloze jakéhosi „mezičlánku“ spojujícího mnohdy zcela bipolární představy o průběhu výkonu této sankce ze strany soudu a jednotlivých poskytovatelů prací.

S ohledem na skutečnost, že úloha PMS je při výkonu nejen trestu obecně prospěšných prací více méně stěžejní, skýtá daná oblast jistě velmi široké pole k možným budoucím změnám k lepšímu v rámci nastíněných problémů.

4.3.3. Náhled na trest obecně prospěšných prací z pozice soudu

Východiskem celé této podkapitoly je vlastní zkušenost autora v postavení vyššího soudního úředníka s výkonem trestu obecně prospěšných prací.

Zásadní problémy u trestu obecně prospěšných prací jsou několikerého druhu. V období před 1. 1. 2010 v prvopočátku spočívaly ve skutečnosti, že soud mnohdy neměl k dispozici některé údaje potřebné k uložení takového trestu, ač by je již z přípravného řízení, např. v rámci protokolu o výsleších obviněného, mít mohl (jedná se kupříkladu o informace ohledně zdravotního stavu pachatele, k němuž je tento policíí běžně vyslýchán a které patří mezi základní podmínky soudem zjišťované pro případ

⁵⁴ např. v souvislosti se zcela novým trestem domácího vězení (obzvláště za situace, kdy dosud neexistuje možnost elektronického monitoringu pohybu odsouzených) a zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, ale i ve spojitosti se změnami týkajícími se výkonu trestu obecně prospěšných prací

⁵⁵ časopis Trestní právo, ročník XII., č. 5, Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 28 - 34, článek Mgr. Evy Žatecké Národní probační služba ve Velké Británii

uložení takového trestu). V souvislosti s účinností nového trestního kodexu by měl tento problém z větší části fakticky odpadnout.

Ve spojitosti s problémy vyvstávajícími kolem vlastního výkonu trestu obecně prospěšných prací nutno zmínit poměrně výraznou změnu, kterou přinesla nová právní úprava, a to v ustanovení § 314e odst. 3 tr. řádu, jež velmi výrazně omezuje možnost ukládání takového trestu trestním příkazem⁵⁶. Otázkou, kterou může zodpovědět pouze budoucí praxe, pak zůstává, zda v důsledku dodržování této zákonné podmínky nedojde ke snížení celkového počtu ukládaných trestů obecně prospěšných prací následkem téměř znemožnění takového postupu v rámci rozhodování trestním příkazem. V praxi tak dochází k v podstatě paradoxní situaci, kdy soudy, potažmo soudci, jsou na jednu stranu „tlačeni“ k co nejrychlejšímu vyřízení věci a ukládání pokud možno co nejvyššího počtu alternativních trestů, na druhou stranu však byla na základní bázi výrazně zpomalena cesta k možnému využití jednoho z nich.

Další problematickou úlohou, kterou musí soud v této souvislosti řešit, je umístění konkrétního odsouzeného pro vlastní výkon prací ke vhodnému poskytovateli; touto činností se u většiny soudů zabývají v rámci činností ve vykonávacím řízení vyšší soudní úředníci. Přitom je třeba brát v potaz nejen osobu odsouzeného a její základní charakteristiky, ale i povahu a závažnost trestné činnosti, za niž byl trest uložen. Na to pak navazují těžkosti vyplývající z výše již zmiňovaných požadavků poskytovatelů na výkon prací. Jako příklad možno v daném případě uvést, že lze jen těžko umístit odsouzeného za trestný čin šíření toxikomanie spáchaný vůči dítěti (§ 287 odst. 2 písm. b) tr. zákoníku) k výkonu trestu obecně prospěšných prací do školského zařízení. Takových to příkladů by bylo lze uvést nespočet.

V neposlední řadě nutno zmínit nesnáze, jež povětšinou vyplývají z nedostatečného materiálního a zejména personálního zabezpečení justice. Jedná se kupříkladu o situace, kdy odsouzený trest záměrně nevykonává (zákonná roční lhůta dosud neuplynula, ani nejsou splněny žádné další předpoklady pro přeměnu trestu v nepodmíněný trest odnětí svobody), přičemž stále trvá vyšší zájem společnosti, potažmo soudu, na vykonání tohoto alternativního trestu oproti jeho přeměně v trest odnětí svobody. Za těchto okolností zpravidla přichází na řadu působení PMS na odsouzeného za účelem jeho motivace k dalšímu výkonu a případné vyloučení

⁵⁶ konkrétně se jedná o eventualitu uložení trestu za splnění podmínky vyžádání si zprávy PMS o možnostech výkonu takového trestu, zdravotní způsobilosti obviněného, včetně jeho stanoviska k uložení daného alternativního trestu

nežádoucích vnějších i vnitřních podnětů, které jej odvádějí od primárního cíle, jímž by pro něj v té dané chvíli měl být výkon uložené sankce a eliminace hrozby trestu odnětí svobody. Ne vždy se však snaha PMS na tomto poli shledává se žádoucími výsledky, když někteří odsouzení, bohužel, nevnímají tuto instituci dostatečně vážně. Na tomto místě by bylo možno využít autority soudu, kterou odsouzení respektují do větší míry než PMS (patrně se jedná spíše o rozhodovací pravomoc ohledně přeměny trestu, než o faktický niterný respekt pachatele vůči soudu). Nicméně zde nastává patová situace, kdy z pozice soudu nutno nahlížet na problém tak, že pokud odsouzený nehodlá využít dobrodiní, jež mu bylo poskytnuto již samým uložením alternativního trestu, neexistuje žádný zákonný důvod a vlastně ani způsob, jak jej k tomu nutit. Dané je navíc umocněno výše zmiňovanou nedostatečnou personální vybaveností soudů, která ze své podstaty vylučuje možnost osobního kontaktu s každým odsouzeným, jemuž se „nechce“ (ať již z jakéhokoli důvodu) pracovat.

4.3.4. Některé aspekty trestu obecně prospěšných prací vyplývající z osobnosti odsouzeného

Informace a postřehy na tomto místě obsažené opětovně vycházejí z vlastní zkušenosti autora získané v rámci pracovní činnosti spojené s výkonem dané sankce.

Nutno konstatovat, že pokud jde o motivovanost odsouzených k vykonání trestu obecně prospěšných prací, tato se diametrálně liší případ od případu.

Na tomto místě považuji za nezbytné zmínit některé fenomény, jež ovlivňují rozhodnutí odsouzeného trest nevykonat (byť se v některých případech jedná spíše o laxní přístup než přímé rozhodnutí).

Jedním z nich jsou celkové pracovní návyky některých klientů. Jen velice těžko lze spravedlivě očekávat od odsouzeného, který cca 21 let není zapojen do pracovního procesu, že zvládne situaci, která na něj klade požadavky v oblasti pravidelného docházení a zodpovědného přístupu k práci, již navíc musí vykonávat zdarma, jestliže toto není ochoten po tak dlouhou dobu činit ani za mzdu.

Na omluvu své nečinnosti v průběhu zákonné roční lhůty pak odsouzení nejčastěji uvádějí argumenty typu vlastní zadluženosti, jež je nutí pracovat za peníze namísto výkonu trestu, dále rozchody s partnery, stěhování apod. Z lidského hlediska se jistě nejedná o důvody banální, nicméně stále je třeba mít na paměti, že daná osoba

byla takto společností potrestána za spáchaný trestný čin a je jen v jejím vlastním zájmu vykonat alternativní sankci, aby se tak vyhnula potrestání odnětím svobody. Tím samozřejmě není vyloučena možnost požádat ze strany odsouzeného o přerušení či odložení výkonu trestu, toto je však nutno řešit ihned, když taková situace nastane, nikoli takto argumentovat až po uplynutí zákonné roční lhůty.

Pokles motivace některých odsouzených trest vykonat v zákonem stanovené době je od účinnosti nového trestního kodexu, bohužel, podpořen možností prodloužení lhůty k výkonu trestu. Tito odsouzení na základě povrchní znalosti příslušného ustanovení (§ 65 odst. 3 tr. zákoníku) předpokládají automatické prodloužení lhůty ze strany soudu, aniž by si uvědomovali, že k takovému rozhodnutí musí být soud veden pouze závažnými důvody a přistoupit k němu může pouze ve výjimečných případech.

Nadto někteří z odsouzených (možno i v důsledku nedostatečného osobního kontaktu se soudem zejména u trestů ukládaných trestními příkazy, kdy není přítomen odstrašující moment projednání věci před soudem) nevnímají represivní, o výchovném ani nemluvě, okamžik této sankce ve smyslu potrestání (tj. odsouzení spáchaného činu ze strany společnosti), neuvědomují si, že se ocitli na pozici za hranicemi společností stanovených norem a že trest obecně prospěšných prací je trestem pouze v určitém smyslu nahrazujícím trest odnětí svobody.

Celkově z pohledu vlastního výkonu lze hodnotit tuto alternativu jako poměrně společensky náročnou. Její nesporné přednosti (spočívající zejména v ponechání odsouzeného v jeho přirozeném prostředí při možnosti zachování rodinných a pracovních vazeb), ekonomické výhody či potřebu zvyšování počtů takto ukládaných sankcí nelze za žádných okolností zpochybňovat, nicméně snaha zákonodárců, jakož i osob podílejících se přímo či nepřímo na jejich výkonu, včetně odborníků stran navazujících sociálních věd (sociální pedagogiku nevyjímaje), by však měla být v co nejvyšší míře vedena snahou o eliminaci jejich zřejmých negativ.

5. Vybraná specifika alternativních trestních opatření u mladistvých

5.1. Z historie právní úpravy

Úvodem kapitoly týkající se trestání mladistvých považuji za vhodné uvést několik základních historických souvislostí vztahujících se k trestně-právní úpravě postavení mladistvých delikventů.

Do roku 1931 pro mladistvé provinilce platila v českých zemích právní úprava obsažená v trestním zákoníku z roku 1852, na Slovensku a v Podkarpatské Rusi se do té doby užívalo bývalého práva uherského (k převzetí rakouského a uherského právního řádu došlo přijetím zák. č. 11 z roku 1918 - tzv. recepční norma⁵⁷).

Výkon soudnictví nad mládeží byl na území tehdejšího Československa samostatně upraven až zák. č. 48 Sb. z. a n. z 11. 3. 1931 o trestním soudnictví nad mládeží (účinný k 1. 10. 1931).

Zákon již užíval pojem mladistvý, kterým byla rozuměna osoba od 14 do 18 let. Osoby mladší 14 let byly označovány nezletilými a nebyly trestně odpovědné s výjimkou činů, za něž bylo možno dospělým pachatelům uložit trest smrti. Takové osobě, byla-li starší 12 let, musel poručenský soud nařídít ochrannou výchovu. Horní hranice trestu odnětí svobody, jakož i výše peněžitého trestu, jež bylo možno uložit mladistvému, byly upraveny mírněji než u dospělých.⁵⁸

V období po vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava (16. 3. 1939) bylo obyvatelstvo z hlediska právního postavení rozděleno do tří skupin. Prvou z nich tvořili plnoprávní němečtí říšští občané, druhou (nejpočetnější) skupinou bylo české obyvatelstvo, pro něž byl vytvořen institut protektorátní příslušnosti, a třetí skupinou, která byla zbavena veškerých, a to i základních lidských, práv, bylo obyvatelstvo, na něž se vztahovaly Norimberské rasové zákony.⁵⁹

Pokud jde o mladistvé, kteří patřili mezi plnoprávné německé obyvatelstvo, na tyto se vztahoval německý zákon o soudnictví nad mládeží (z roku 1923, později

⁵⁷ KADLECOVÁ, M. a kol. Dějiny československého státu a práva (1918 - 1945). 2. opravené vydání. Brno, Masarykova universita - Právnická fakulta, 1992, s. 17 - 18

⁵⁸ tamtéž, s. 86

⁵⁹ tamtéž, s. 116 - 117

nahrazen novým zákonem z roku 1943) a spadali pod jurisdikci německých soudů. Na mladistvé patřící mezi příslušníky protektorátu se nadále aplikoval zákon č. 48/1931 Sb. z. a n., na židovské obyvatelstvo včetně mladistvých se vztahovaly výše zmiňované Norimberské rasové zákony.

Od 4. 5. 1945 se následně opětovně na všechny mladistvé delikventy žijící na území Československa vztahoval zák. č. 48/1931 Sb. z. a n., a to až do 1. 8. 1950, kdy byl novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. bez náhrady zrušen.

Právní úprava postavení mladistvých v trestní oblasti pak byla součástí obecného trestního kodexu, kde bylo obsaženo několik ustanovení týkajících se soudnictví nad mládeží. Tento stav na našem území přetrval s drobnými změnami až do 1. 1. 2004, kdy nastala účinnost zák. č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) - dále jen ZSM, který ve znění pozdějších změn a doplňků platí na území ČR dosud.

Závěrem tohoto historického exkurzu považuji za zajímavé zmínit, že již v důvodové zprávě k zák. č. 48 Sb. z. a n. se uvádělo:

„Je již obecným míněním celého kulturního světa, že zločinnosti mládeže nestačí čeliti trestem, nýbrž že je potřebí zjišťovati a potírati ono skryté zlo, z něhož trestný čin vytryskl. ...Čeliti tomuto zlu zavčas a to nejen trestem, který je tu často prostředkem neúčinným, nespravedlivým, ba i nebezpečným, nýbrž opatřeními výchovnými, směřujícími k mravní záchráně a k polepšení mladistvého, je tu příkazem humanity a rozumné kriminální politiky. Jinak nelze zabrániti tomu, aby ze zanedbané mládeže se doplňovaly řady zločinců z povolání a rostlo neproduktivní břímě vězeňství a pauperismu.“⁶⁰

V tomto ohledu, co se týče současného ZSM, lze shledat snahu zákonodárce o obdobné směřování soudnictví nad mládeží, jako u tehdejšího zákona č. 48/1931 Sb. z. a n.

⁶⁰ Mirička, A., Scholz, O. O trestním soudnictví nad mládeží. Praha, Československý kompas, 1932, s. 1; In ŠÁMAL, P. a kol. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2007, s. XI

5.2. Soudnictví ve věcech mládeže z pohledu současnosti

5.2.1. K právní úpravě soudnictví ve věcech mládeže obecně

Jak již bylo výše uvedeno, aktuálně je právní úprava vztahující se na mladistvé pachatele trestných činů obsažena v zák. č. 218/2003 Sb.

Oproti právní úpravě předchozí, jež byla součástí zák. č. 140/1961 Sb. trestní zákon, je ZSM důsledně vystavěn na principech restorativní justice, jeho cílem je zejména výchova mládeže tak, aby se v budoucnu nedostávala do konfliktu se zákonem, orientace na směřování mladistvého k budoucímu plnohodnotnému začlenění do společnosti na pozici, která odpovídá jeho schopnostem a možnostem, a dále rovněž na harmonizaci proviněním narušeného vztahu včetně nápravy proviněním způsobené škody.

Pokud jde o vztah ZSM a obecné právní úpravy, uplatňuje se zde tzv. zásada speciality, tj. obecných předpisů (trestního zákoníku a dalších) se užije pouze v případě, že ZSM neobsahuje vlastní zvláštní ustanovení.⁶¹

Pokud jde o pojmosloví užívané ZSM, pokládám za nezbytné definovat některé zde obsažené základní pojmy.

V souladu s ust. § 2 odst. 1 ZSM se mládeží rozumí děti a mladiství, dítětem mladším patnácti let osoba, jež v době spáchání činu nedovršila patnáctý rok věku, a mladistvým ten, kdo v době spáchání provinění dovršil 15. rok věku a nepřekročil 18. rok věku.

Dle 2. odstavce téhož ustanovení je protiprávním činem provinění (tj. trestný čin spáchaný mladistvým⁶²), trestný čin nebo čin jinak trestný (tzn. trestný čin spáchaný osobou, která není trestně odpovědná).

Za spáchaná provinění jsou mladistvým ukládána opatření, jejichž účelem je primárně „vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem,

⁶¹ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 32 - 33

⁶² ust. § 6 odst. 1 ZSM

*k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchání proviněním*⁶³.

Opatření se pak dělí na výchovná, ochranná a trestní, přičemž užití posledně jmenovaných přichází v úvahu až v případě, kdy je zřejmé, že prostřednictvím opatření výchovných ani ochranných by nebylo lze dosáhnout účelu ZSM.⁶⁴

5.2.2. Specifika trestních opatření ukládaných mladistvým - právní úprava a některé související aspekty

Trestní opatření (dále jen TO), jež je možno mladistvým uložit, jsou taxativně vyjmenována v ust. § 24 ZSM.

Jedná se o obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně.

Zvláštní podmínky ukládání jednotlivých TO mladistvým jsou upraveny v ust. § 26 a násl. ZSM.

Dále považuji za nezbytné zmínit nejdůležitější specifika týkající se ukládání těchto trestních opatření oproti trestům ukládaným dospělým pachatelům.

TO obecně prospěšných prací tak lze mladistvému uložit za stejných podmínek jako dospělému pachateli, a to v rozsahu 50 - 150 hodin. Výkonem tohoto TO nesmí být ohroženy či narušeny zdraví, bezpečnost či mravní vývoj mladistvého.

Zákaz činnosti může být mladistvému uložen nejvýše na 5 let za podmínky, že to není na překážku přípravě na jeho budoucí povolání.

Rovněž u TO zákazu vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce činí max. zákonná výměra u mladistvého 5 let.

⁶³ ust. § 9 odst. 1 ZSM

⁶⁴ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 34

Mladistvému lze rovněž uložit TO vyhoštění, a to ve výměře 1 roku až 5 let, za podmínek stanovených trestním zákoníkem. ZSM pak stanoví další speciální podmínky uložení tohoto TO v ust. § 26 odst. 4, mezi něž patří např. že u mladistvého, jež je občanem EU, by neuložením vyhoštění došlo k vážnému ohrožení bezpečnosti státu nebo veřejného pořádku apod.

Uložení peněžitého opatření připadá v úvahu u mladistvého, který má vlastní příjem, příp. to umožňují jeho majetkové poměry. Peněžité opatření lze mladistvému uložit v rozmezí od 10 do 365 denních sazeb, přičemž denní sazba činí min. 100,- Kč a max. 5.000,- Kč⁶⁵.

ZSM dále umožňuje uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu, jehož podstatou je, že za splnění stanovených podmínek (tj. zejména vedení řádného života a plnění dalších uložených výchovných opatření) nemusí mladistvý peněžité opatření vykonat. Zkušební doba pak činí až tři roky. Obdobný institut trestní zákoník, pokud jde o dospělé pachatele, nezná.

ZSM neobsahuje speciální úpravu ohledně TO propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, tudíž se jeho ukládání a výkon řídí ustanoveními obecné právní úpravy. Totéž platí i o zcela novém TO domácího vězení.⁶⁶

Mladistvému pachateli nelze v souladu se ZSM uložit zákaz pobytu.

Jak již bylo výše nastíněno, trestní opatření ukládaná mladistvým mají pouze podpůrný charakter v tom smyslu, že jejich užití připadá v úvahu až na pozici krajního prostředku v situacích, kdy nelze účelu ZSM dosáhnout jiným způsobem. Trestní právo ve věcech mladistvých klade primární důraz na výchovu mladistvého a jeho kladný vývoj po všech stránkách - fyzické, psychické i sociální, nikoli na vlastní represii.

Tento přístup vychází z poznání, že ukládáním přísných trestů (resp. trestních opatření) u mladistvých povětšinou není dosaženo jejich nápravy, nýbrž naopak vede spíše k opakování protiprávního jednání v důsledku nepochopení smyslu a významu trestu, pocitů vyloučení ze společnosti, potřeby stavět se do opozice proti ní atd. Na druhou stranu je samozřejmě v souladu se ZSM možno uložit i citelné trestní

⁶⁵ jedná se o právní úpravu účinnou od 1. 1. 2010; pokud jde o vyšší peněžitého opatření, došlo zde ke značnému zpřísnění, když takto nastavená činí max. výměra 1.825.000,- Kč, zatímco v souladu s předchozí právní úpravou činila horní hranice tohoto TO 500.000,- Kč

⁶⁶ oba tyto instituty jsou popsány v předchozích kapitolách

opatření mladistvým pachatelům nejzávažnějších provinění, příp. těm, kteří se i přes předchozí mírnější opatření neustále dopouštějí protiprávních jednání.⁶⁷

⁶⁷ KYNCLOVÁ, Z. a kol. Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci. 1. vydání. Praha: LexisNexis CZ s. r. o., 2007, s. 34

6. Možné využití sociální pedagogiky a jejích metod při působení na pachatele v rámci alternativních trestů

Pro lepší pochopení vzájemných souvislostí mezi sociální pedagogikou a problematikou výkonu alternativních trestů považuji v prvopočátku za nezbytné definovat některé základní pojmy předmětnou oblast charakterizující.

Primárně se jedí být nutným vymezení samotného pojmu sociální pedagogiky.

Třeba konstatovat, že sociální pedagogika je vědou, jež je aktuálně ve fázi progresivního rozvoje, což souvisí především se skutečností, že se zabývá otázkami, které provázejí současnou společnost na každém kroku, respektive problémy, které pro tuto společnost představují určité ohrožení.⁶⁸

Pokud jde o vlastní pojetí obsahu sociální pedagogiky, v odborné literatuře se lze setkat s mnoha různými přístupy, což patrně souvisí právě s dynamickým rozvojem této vědní disciplíny.

Podle jedné z předmětných koncepcí, patřících mezi teorie širšího pojetí sociální pedagogiky, by měl tento vědní obor napomáhat harmonizaci potřeb jedince a společnosti a tím vytvářet podmínky pro optimální životní styl odpovídající aktuálním společenským poměrům.⁶⁹

Jedno z užších pojetí je pak obsaženo kupříkladu v Pedagogickém slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 2003). Sociální pedagogika se dle těchto autorů zabývá „širokým okruhem problémů spjatých s výchovným působením na rizikové a sociálně znevýhodněné skupiny mládeže a dospělých“.⁷⁰

Dle Z. Bakošové je úkolem sociální pedagogiky „poskytovat pomoc v adaptaci na náročné životní podmínky těm jedincům a skupinám, které se vyznačují rizikovým chováním“.⁷¹

⁶⁸ PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, s. 87

⁶⁹ Kraus, Poláčková, 2001; In: KRAUS, B. Základy sociální pedagogiky. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, s. 43

⁷⁰ In PRŮCHA, J. Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, s. 88

⁷¹ BAKOŠOVÁ, Z. Sociální pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 41

At' již na sociální pedagogiku nahlížíme z jakéhokoli úhlu, je dle mého názoru zřejmé, že tato věda by již ze své bytostné podstaty měla poskytovat určité možnosti řešení konfliktů mezi jednotlivcem a společností vznikajících v důsledku trestné činnosti a nabízet jisté metody a přístupy pomoci nejen pachatelům trestných činů při jejich resocializaci, a např. ve sféře prevence protiprávního jednání, ale i v dalších oblastech s touto problematikou spjatých - kupř. se může jednat o problém motivace (ve smyslu utvoření a udržení žádoucích motivů určujících směr, intenzitu a délku trvání příslušné aktivity⁷²) pachatelů k řádnému vykonání uložené sankce, včetně dodržení všech souvisejících zákonných podmínek (příkladmo lze uvést nepáchání další trestné činnosti v průběhu výkonu uloženého trestu obecně prospěšných prací).

Z. Bakošová při klasifikaci metod sociální pedagogiky vychází zejména z jejího cíle jako životní pomoci, z okruhu potřebných osob a z mezioborových východisek vedoucích k požadovanému výsledku. Využití příslušné metody musí samozřejmě předcházet sběr potřebných údajů a vymezení problému. V tomto pojetí se pak jedná o metodu kompenzace nevhodných podnětů, metodu posílení vlastních kompetencí, metodu nabídky podnětů vyplývajících z individuálních potřeb, metodu plánování pozitivní perspektivy, metodu podpory orientování na seberealizaci, výchovné a sociální poradenství, preventivní metody, konzultační aktivity, supervizi a intervenci.⁷³

Nahlížeje na sociální pedagogiku jako na životní pomoc lidem, kteří se ocitli v nouzi (Bakošová, 2008), tj. v situaci, kterou sami dost dobře nemohou, či snad neumějí, řešit, nabízí sociální pedagogika poměrně široké spektrum metod, jejichž využití si v situacích spojených s výkonem alternativních trestů za účelem efektivnějšího naplnění jejich smyslu lze představit.

Jedná se zejména o sféru sociálního poradenství poskytovaného klientům úředníky probační a mediační služby, v jehož rámci by bylo lze uplatnit vedení pachatelů trestných činů k posílení vlastních kompetencí (ve smyslu přetváření hodnotového systému, uvědomění si vlastní svobody rozhodování), plánování dalších životních perspektiv se zaměřením na seberealizaci, která by odklonila delikventa z dráhy páchaní trestné činnosti apod. Uvedené a další metody sociální pedagogiky (např. kompenzace nevhodných podnětů) by dále bylo možno využít v rámci soudem ukládaných přiměřených omezení a povinností, demonstrativně vyjmenovaných

⁷² VÁGNEROVÁ, M. Základy psychologie. 1. dotisk 1. vydání. Praha, Universita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, s. 168

⁷³ BAKOŠOVÁ, Z. Sociálna pedagogika ako životná pomoc. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Univerzita Komenského Bratislava, Filozofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, s. 60 a násl.

v ust. § 48 odst. 4 tr. zákoníku (typicky by se mohlo jednat např. o povinnost podrobit se vhodnému programu sociálního výcviku a převýchovy – písm. b) citovaného ustanovení).

Zřejmě nejcharakterističtější oblastí, v níž by se sociální pedagogika a její poznatky ve sféře výkonu alternativních trestů mohly (či snad i měly) uplatnit, je problematika prevence, konkrétně terciární, tj. prevence zaměřené na sociálně deviantní jedince nebo skupiny, záležející v resocializaci či jakési zástupné socializaci.⁷⁴ Předcházení páchaní další trestné činnosti ze strany osob, jimž byl uložen alternativní trest (chápán jako dobrodiní vůči pachateli trestného činu, kterému je tak dána možnost nápravy vzniklé situace, aniž by mu byl uložen trest odnětí svobody), se jeví být jedním z nejdůležitějších úkolů, na něž by v rámci výkonu těchto trestů měl být kladen nemalý důraz. I v tomto ohledu nabízí sociální pedagogika jisté formy přístupů, jejichž využití by mohlo do značné míry přispět k dosažení požadovaného výsledku.

V těchto souvislostech lze hovořit dozajista o všech metodách činnosti sociální pedagogiky tak, jak je specifikovala Z. Bakošová (viz. výše).

⁷⁴ KRAUS, B., SÝKORA, P. Sociální pedagogika I. Brno, Institut mezioborových studií, 2009, s. 57

7. Závěr

Problematika alternativních trestů je natolik široká, že nelze od autora spravedlivě očekávat, že ji pojme v celém jejím rozsahu včetně veškerých souvisejících aspektů. Nicméně celá práce byla vedena především snahou postihnout nejdůležitější faktory s okruhem těchto sankcí spjaté, přičemž hlavní těžiště spočívá v pohledu na danou oblast z hlediska sociálních věd, zejména pak sociální pedagogiky, chápané coby vědy interdisciplinárního charakteru, zabývající se rozsáhlým spektrem otázek provázejících rozvoj současné společnosti.

Ve spojitosti s efektivitou výkonu alternativních trestů nelze než konstatovat, že dozajista na tuto má vliv celková efektivita práva. Situace, kdy stabilita právního řádu ČR není dle mého názoru dostatečná, což se týká i kvality právních norem, navíc za nedostatečné prestiže zákonodárce a zejména orgánů, jež právo aplikují, s sebou nutně přináší nízkou efektivitu i ve všech odvětvích dané oblasti podřazených.

Pokud jde o zmiňovanou prestiž orgánů aplikujících právo (tedy především soudů, ale i dalších státních orgánů), její pokles je dle mého mínění zvláště důsledkem negativních mediálních kampaní, které mnohdy nejen nekorespondují s realitou, ale nadto poskytují informace, jež nejsou úplné, a leckdy z důvodu senzacechtivosti neodpovídají formě seriózního zpravodajství. Uvedené odpovídá, jak se domnívám, zejména nízké úrovni právního vědomí (respektive nízké úrovni jeho intelektuální - kognitivní složky) občanů České republiky. Tato skutečnost je zřejmě ponejvíce výsledkem čtyřicetiletého vakua v dané oblasti, kdy znalost pozitivního práva nebyla příliš potřebná a vlastně ani žádoucí. Po takto dlouhém údobí je pak adaptace na aktuální podmínky ve sféře společensko - právní předvídatelně velmi problematickou.

Co se týče výkonu alternativních sankcí ukládaných mladistvým delikventům, nelze opomenout celospolečenský konflikt vyvstalý kolem výše hranice trestní odpovědnosti. Již sám proces, v němž v souvislosti s přijetím nového trestního kodexu ponejprv došlo ke schválení snížení této hranice z 15 na 14 let, avšak následnému zpětnému zvýšení ještě před nabytím účinnosti trestního zákoníku, možno shledat

poněkud nepochopitelným, když ještě v poslední fázi mnohaletého schvalovacího procesu byla tomuto kroku většina zákonodárců nakloněna⁷⁵.

Hlavním argumentem odpůrců snížení hranice trestní odpovědnosti bylo z tohoto kroku potažmo vyplývající snížení meze legálního sexuálního styku.

V tomto ohledu nutno z mé strany konstatovat, že takovéto důvody považuji za poněkud zavádějící, např. ve světle koncepce, jež byla v nedávné době přijata na Slovensku, tedy snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let za současného zachování hranice legálního sexuálního styku na 15 letech.

Domnívám se, že velmi dynamický rozvoj společnosti provázející poslední desetiletí, jež se odráží mimo jiné samozřejmě i v odlišném vývoji dětí nejen po stránce fyzické (viz. pro poslední léta typická sekulární akcelerace vývoje v nižších věkových skupinách), ale především po stránce psychické (týká se např. hodnotové orientace a dalších významných psychosociálních kategorií), přímo volá po přizpůsobení mezi vzniku práv a povinností pro tato stádia lidského vývoje dříve nemyslitelných.

Pro co nejnázornější demonstraci nastíněných faktů možno prezentovat exemplární příklad dítěte, jež ve 14 letech vstoupí do samoobsluhy vedeno již úmyslem zde krást. V dané situaci jeví se být najisto postaveno, že takovýto jedinec, jestliže jeho rozpoznávací a ovládací schopnosti jsou na věku přiměřené úrovni, si musí být vědom, že toto jeho jednání není v souladu nejen s normami práva, ale i s ostatními normami společností nastavenými.

V neposlední řadě dlužno shrnout alespoň některé základní údaje, získané analýzou dat extrahovaných z dostupných statistik, týkající se komparace počtů pro tuto práci nejvýznačnějších v ČR ukládaných sankcí (viz. příloha č. 1 - Přehled o počtech uložených vybraných druhů trestů včetně procentuálního vyjádření jejich podílu na celkovém počtu uložených sankcí a graf⁷⁶).

Z výsledků provedeného rozboru na dané téma lze jednoznačně vypožorovat (byť možná z hlediska veřejnosti překvapivý) mírný postupný pokles poměru počtu ukládaných trestů odnětí svobody vůči jeho alternativám.

Oproti tomu je třeba si povšimnout výrazného nárůstu nejen celkového počtu uložených sankcí, ale i počtu uložených trestů zákazu činnosti spočívajících v zákazu řízení motorových vozidel v letech 2007 a 2008.

⁷⁵ zdroj: www.justice.cz

⁷⁶ zdroj: www.justice.cz; Trestní statistika soudů

Mám za to, že příčinou tohoto nárůstu mohlo být s největší pravděpodobností zakotvení skutkové podstaty trestného činu dle ust. § 180d trestního zákona - řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění - do právního řádu ČR, k němuž došlo k 1. 7. 2006⁷⁷.

Závěrem pak možno sumarizovat, že veškeré skutečnosti v práci obsažené přispívají k potvrzení předpokladu, že sociální pedagogika je nepochybně oborem, jež by mohl za pomoci svých metod a přístupů, ale i empirických výzkumů, určitým způsobem přispět ke zmírnění, či v některých případech úplnému odstranění, střetů mezi formálními (v tomto ohledu míněno především normativními podmínkami ukládání a výkonu) a sociálními a výchovnými aspekty jednotlivých trestů, a tím napomáhat i snižování počtů ukládaných krátkodobých trestů odnětí svobody, jejichž nesporné nevýhody oproti trestům alternativním byly výše v práci popsány.

Uvedené lze opřít zejména o výše avizované zaměření sociální pedagogiky na harmonizaci potřeb jedince a společnosti. Tak si lze představit výchovné působení na odsouzeného z pozice sociální pedagogiky za použití metod převážně kognitivního působení (sdělování, vysvětlování, přesvědčování), ale i metod působících prostřednictvím emocí (např. metody přeladování citových kvalit)⁷⁸, to vše s cílem napomoci nejen odsouzenému ke zvládnutí situace spjaté s výkonem uloženého trestu, ale i odborníkům, jež se ukládáním a výkonem trestních sankcí zabývají na odborné právní úrovni, potenciálním poradenstvím při volbě nejpříhodnějších trestů za účelem naplnění potřebné jednoty jejich společenského a individuálního působení a celkové efektivity.

Dle mého názoru totiž možno jednoznačně konstatovat, že pachatel trestného činu, u něžž dojde k niternému pochopení společností nastavených norem (a to nejen právních), bude dozajista mnohem lépe motivován k úsilí o nápravu trestným činem narušeného společenského vztahu, včítaje v to mj. i snahu řádně vykonat udělenou alternativní sankci a následně vést další život bez střetů se zákony. A právě k řádnému pochopení a následné interiorizaci veškerých sociálních norem pachateli trestných činů by mělo v této oblasti směřovat úsilí sociální pedagogiky, resp. odborníků z daného odvětví v postavení mediátorů, vychovatelů či poradců, ve sporu vzniklém mezi

⁷⁷ k tomu nutno dodat, že v novém trestním kodexu již není tato skutková podstata obsažena

⁷⁸ Vaněk, 1972, 141; In KRAUS, B. Teorie výchovy. Brno: Institut mezioborových studií, 2006, s. 19

jedincem a společností, a to se záměrem přispět tak k odstraňování rozporů, jež jsou předmětem této práce.

Úplným závěrem pak považuji za nezbytné vyjádřit přesvědčení, že práce naplnila svůj cíl, tedy nejen že poskytuje čtenáři celkový přehled o problematice alternativních trestů, ale především (kladně) zodpovídá otázku týkající se možného využití potenciálu sociální pedagogiky a jejích metod v procesu vedoucím k celkovému zefektivňování výkonu alternativních trestů a ke zmírňování či odstraňování střetů mezi jejich sociálními, výchovnými a formálními hledisky.

8. Resumé

Cílem této bakalářské práce je nejen poskytnutí celkového náhledu na problematiku alternativních trestů z pohledu právní úpravy, sociálních, výchovných a dalších aspektů, ale především zodpovězení otázky v úvahu připadajícího využití metod a poznatků sociální pedagogiky v této oblasti tak, aby zde nedocházelo (resp. docházelo v míře pokud možno co nejmenší) ke střetům mezi formálními (tj. především normativními podmínkami ukládání a výkonu) a sociálními a výchovnými aspekty jednotlivých alternativních trestů.

Součástí práce není striktně separovaná aplikační část, neb celá je vedena záměrem praktického propojení problematiky výkonu alternativních sankcí s obsahem sociálně-pedagogického vědního oboru, a je tak veskrze prolínána příklady možných variant nastalých situací spjatých s předmětnou oblastí, nevyjímaje náčrt jejich v úvahu připadajících vhodných řešení z pohledu autora a jím v praxi nabytých zkušeností.

Práce obsahuje v první řadě obecné pojednání o alternativních trestech včetně porovnání jejich výhod a specifíků výkonu oproti trestu odnětí svobody a nastínění zásadních skutečností, z nichž vyplývají určité diskrepance mezi podstatnými aspekty těchto trestů.

Dále je zde v samostatných podkapitolách rozpracována problematika jednotlivých alternativ, a to jednak z hlediska aktuální právní úpravy a jednak co se týče sociálních, výchovných a dalších aspektů, s těmito sankcemi spojených. V částech týkajících se právní úpravy neschází ani komparační poznámky ohledně nejdůležitějších změn v právní úpravě, jež s sebou přinesla rekonstrukce trestního práva, k níž došlo k 1. 1. 2010.

Samostatná kapitola je věnována trestu obecně prospěšných prací jako jednomu z nejčastěji ukládaných alternativních trestů a dále trestu, jemuž je věnována nemalá pozornost široké veřejnosti. Na tomto místě je rovněž kromě hmotně-právní a procesně-právní úpravy daného trestu obsažena subkapitola týkající se jeho sociálních, výchovných a dalších aspektů, kde je daná problematika dále diferencována na otázky vztahujících se k náhledu na předmětnou sankci z pohledu Probační a mediální služby ČR, dále institucí, jež poskytují volná místa k jejímu výkonu, a v neposlední řadě z pohledu soudu. Nechybí ani nastínění některých fenoménů, vyplývajících z osobnosti

odsouzeného, jež podstatným způsobem ovlivňují efektivitu výkonu alternativních trestů

Dále práce obsahuje zvláštní oddíl věnovaný vybraným specifickým alternativních trestních opatření, jež jsou ukládána mladistvým delikventům, včítaje v to i stručný exkurz do historie právní úpravy týkající se předmětné oblasti.

V neposlední řadě je v práci zahrnuta část týkající se možného využití sociální pedagogiky a jejích metod při působení na pachatele v rámci alternativních sankcí, kde je stručně charakterizována sociální pedagogika jako vědní obor, dále sociálně-pedagogické metody v pojetí Z. Bakošové a následně i nástin v úvahu připadajících konkrétních metod a poznatků využitelných při realizaci alternativních sankcí.

Závěrem je pohovořeno v obecné rovině o zásadních problémech ovlivňujících účinnost výkonu alternativních sankcí, jako je efektivita práva či hranice trestní odpovědnosti ve vztahu k mladistvým delikventům. Rovněž jsou zde obsažena některá fakta získaná analýzou dat extrahovaných z dostupných statistik, jež se týkají komparace počtů pro práci nejvýznačnějších v ČR ukládaných sankcí.

V terminální fázi je autorem vyjádřeno přesvědčení, že práce dostala svému cíli v plném jeho rozsahu, tedy že jednak poskytuje čtenáři dostatečný náhled na předmětnou problematiku a jednak potvrzuje reálnou využitelnost teoretických i praktických poznatků sociální pedagogiky za účelem účinnějšího výkonu alternativních sankcí a zmírnění či odstranění střetů výchovných, sociálních a formálních hledisek těchto trestů.

9. Bibliografická data, anotace a klíčová slova

Bibliografická data

Jméno a příjmení:	Barbara Brandejsová
Název bakalářské práce:	Alternativní tresty versus trest odnětí svobody - střet sociálních, výchovných a formálních hledisek
Název práce v angličtině:	Alternative punishment versus prison sentence - conflict of social, educational and formal aspects
Vedoucí bakalářské práce:	Mgr. Jan Kadlec
Vysoká škola a fakulta:	Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, Fakulta humanitních studií a Institut mezioborových studií
Studijní program a obor:	Specializace v pedagogice, Sociální pedagogika
Rok obhajoby:	2010

Anotace

Předmětem bakalářská práce „*Alternativní tresty versus trest odnětí svobody - střet sociálních, výchovných a formálních hledisek*“ je deskripce právních, sociálních, výchovných a dalších aspektů alternativních sankcí z teoretického i praktického hlediska. Jejím cílem pak je nejen poskytnutí celkového přehledu o předmětné oblasti, ale i zodpovězení otázky možného využití potenciálu sociální pedagogiky a jejích metod v rámci výkonu jednotlivých alternativních trestů za účelem důkladnějšího preventivního působení na odsouzeného i společnost a zvýšení efektivity jejich výkonu. Celkově je vedena záměrem nalezení východiska vedoucího k možnému zmírnění či odstranění rozporů, k nimž dochází mezi sociálními, výchovnými a formálními jejich hledisky. Práce obsahuje pojednání o jednotlivých alternativních sankcích jak u dospělých, tak u mladistvých pachatelů. Zvláštní pozornost je zde

věnována trestu obecně prospěšných prací. Nechybí ani nástin možného využití sociální pedagogiky a jejích metod při působení na pachatele v rámci těchto trestů.

Klíčová slova

alternativní tresty, trest obecně prospěšných prací, mladistvý, sociální a výchovné aspekty, právní úprava, soud, Probační a mediační služba ČR, poskytovatel, sociální pedagogika, sociálně-pedagogické metody

Annotation

The subject of the Bachelor Thesis „*Alternative punishment versus prison sentence - conflict of the social, educational and formal aspects*“ is the description of the legal, social, educational and other aspects of the alternative sanctions from the theoretical and also practical standpoints. The goal of this Bachelor Thesis then is not only provision of the total survey about the subject area, but also answer to the question of the possible utilization of the social pedagogy potential and of their methods in the frame of the separate alternative punishments execution with the purpose of the more radical preventive incidence to the convict and also to the society and increasing of the effectiveness of their executions. Total it is led with the intention to find way out leading to the possible modulation or elimination of the discrepancies, which occur between their social, educational and formal aspects. The Thesis contains essays about the separate alternative sanctions as at the adult persons, so at the teenage offenders. Either the outline of the possible utilization of the social pedagogy and of its methods doesn't miss at the incidence to the offender in the frame of these punishments.

Key words

alternative punishments, punishment of the general beneficial works, teenage person, social and educational aspects, legal regulations, court, Probation and mediation service of the Czech Republic, provider, social pedagogy, socially-pedagogic methods

10. Seznam použité literatury a zdrojů

Seznam literatury

BAKOŠOVÁ, Z. *Sociálna pedagogika ako životná pomoc*. 3. rozšířené a aktualizované vydání. Universita Komenského Bratislava, Filosofická fakulta, public promotion, s. r. o., 2008, ISBN: 978 - 80 - 969944 - 0 - 3

KADLECOVÁ, M. a kol. *Dějiny československého státu a práva (1918 - 1945)*. 2. opravené vydání. Brno, Masarykova universita - Právnická fakulta, 1992, ISBN: 80 - 210 - 0450 - 9 (Masarykova universita Brno), 80 - 901102 - 7 - 4 (Doplňk Brno)

KRAUS, B., SÝKORA, P. *Sociální pedagogika I*. Brno, Institut mezioborových studií, 2009

KRAUS, B. *Teorie výchovy*. Brno, Institut mezioborových studií, 2006

KRAUS, B. *Základy sociální pedagogiky*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2008, ISBN: 978 - 80 - 7367 - 383 - 3

KYNCLOVÁ, Z. a kol. *Co je dobré vědět nejen o mediaci a probaci*. 1. vydání. Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007, ISBN: 978 - 80 - 86920 - 26 - 9

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2005, ISBN: 80 - 7367 - 002 - X

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2003, ISBN: 80 - 7178 - 771 - X

PRŮCHA, J. *Přehled pedagogiky: úvod do studia oboru*. 2. aktualizované vydání. Praha, Portál, s. r. o., 2006, ISBN: 80 - 7178 - 944 - 5

ŘEHOŘ, A. *Metodické pokyny pro zpracování bakalářské práce*. Brno, Institut mezioborových studií, 2009

SOTOLÁŘ, A., PÚRY, F., ŠÁMAL, P. *Alternativní řešení trestních věcí v praxi*. 1. vydání. Praha, C. H. Beck, 2000, ISBN: 80 - 7179 - 350 - 7

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní řád. Komentář*. 6. vydání. Praha, C. H. Beck, 2008, ISBN: 978 - 80 - 7400 - 043 - 0

ŠÁMAL, P. a kol. *Trestní zákon. Komentář*. 1. díl. 6. doplněné a přepracované vydání. Praha, C. H. Beck, 2004, ISBN: 80 - 7179 - 896 - 7

ŠÁMAL, P. a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže*. Komentář. 2. vydání. Praha, C. H. Beck, 2007, ISBN: 978 - 80 - 7179 - 375 - 5

VÁGNEROVÁ, M. *Základy psychologie*. 1. dotisk 1. vydání. Praha, Universita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2005, ISBN: 80 - 246 - 0841 - 3

VRBŇÁKOVÁ, P. *Kvalita života odsouzených ve výkonu trestu odnětí svobody*. Diplomová práce. Masarykova universita v Brně, Pedagogická fakulta, katedra speciální pedagogiky, Brno, 2007

Seznam internetových zdrojů

www.euroskop.cz

www.justice.cz

www.pmscr.cz

www.trestnizakonik.cz

Ostatní zdroje

časopis Trestní právo, ročník XII., č. 5, Praha, LexisNexis CZ s. r. o., 2007,
ISSN: 1211 - 2860

Seznam nejdůležitějších právních předpisů

zákon č. 40/2009 Sb. trestní zákoník

zákon č. 140/1961 Sb. trestní zákon

zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád)

zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod

zákon č. 257/2000 Sb. o probační a mediační službě

zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže)

11. Seznam zkratek

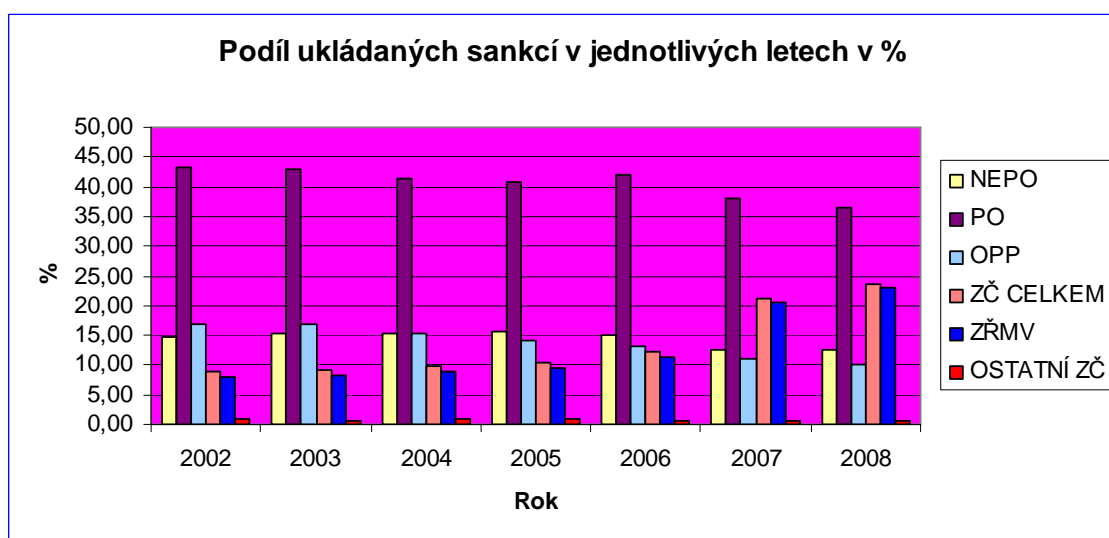
OPP	<i>Obecně prospěšné práce</i>
PMS	<i>Probační a mediační služba ČR</i>
TO	<i>Trestní opatření</i>
ZSM	<i>Zákon o soudnictví ve věcech mládeže</i>

Přílohy

Příloha č. 1 - Přehled o počtech uložených vybraných druhů trestů včetně procentuálního vyjádření jejich podílu na celkovém počtu uložených sankcí a graf

Rok	Počet sankcí celkem	%	Z toho											
			NEPO		PO		OPP		ZČ					
				%		%		%	CELKEM	%	ZŘMV	%	OSTATNÍ	%
2002	83 976	100	12 493	14,88	36 344	43,28	14 234	16,95	7 449	8,87	6 772	8,06	677,00	0,81
2003	86 541	100	13 278	15,34	37 055	42,82	14 548	16,81	7 832	9,05	7 205	8,33	627,00	0,72
2004	91 384	100	14 010	15,33	37 716	41,27	13 980	15,30	9 054	9,91	8 265	9,04	789,00	0,86
2005	91 227	100	14 201	15,57	37 308	40,90	12 855	14,09	9 448	10,36	8 737	9,58	711,00	0,78
2006	96 334	100	14 385	14,93	40 370	41,91	12 746	13,23	11 705	12,15	11 034	11,45	671,00	0,70
2007	115 464	100	14 421	12,49	44 090	38,19	12 820	11,10	24 448	21,17	23 774	20,59	674,00	0,58
2008	120 300	100	15 065	12,52	43 825	36,43	12 050	10,02	28 426	23,63	27 684	23,01	742,00	0,62
Roční průměr za období 2002 - 2008	97 889	100	13 979	14,44	39 530	40,68	13 319	13,93	14 052	13,59	13 353	12,87	698,71	0,72

zdroj: www.justice.cz; trestní statistiky soudů

zdroj: www.justice.cz; trestní statistiky soudů

Zkratky:

NEPO	nepodmíněný trest odnětí svobody
PO	podmíněně odložený trest odnětí svobody
OPP	obecně prospěšné práce
ZČ	zákaz činnosti
ZŘMV	zákaz řízení motorových vozidel

Příloha č. 2 - Průvodce trestem OPP pro klienty PMS ČR

Co to jsou obecně prospěšné práce (OPP)

Alternativní trest, který může soud uložit v rozsahu 50 - 400 hodin (u dospělých) a 50 - 200 hodin (u mladistvých) za trestný čin, na který zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje 5 let.

OPP je nutno odpracovat osobně, bezplatně, ve svém volném čase, nejpozději ve lhůtě jednoho roku od převzetí usnesení o konkrétním místě výkonu trestu.

Místem pro výkon trestu OPP může být obecní úřad, městský úřad, státní nebo jiná obecně prospěšná, nezisková organizace.

Jakmile je trest vykonán, či bylo od výkonu trestu OPP nebo jeho zbytku pravomocně upuštěno, hledí se na pachatele, kterému byl uložen, jako by nebyl odsouzen a soud zahradí odsouzení (provádí se výmaz z rejstříku trestů).

Moje povinnosti související s výkonem trestu OPP

Dostavit se k projednání podmínek výkonu trestu OPP do střediska Probační a mediální služby (PMS) a v průběhu celého trestu spolupracovat s probačním pracovníkem.

Informovat pracovníka PMS o svých osobních poměrech (bydliště, zaměstnání, sociální situace) a ve spolupráci s ním určit své časové možnosti pro výkon trestu OPP a podílet se tímto způsobem na přípravě podkladů pro vydání usnesení o nařízení trestu okresním (obvodním) soudem.

V průběhu trestu včas informovat o jakýchkoli změnách (pracovní neschopnost, pobyt v cizině, změna bydliště, změny v zaměstnání, atd.), jež by dlouhodobě bránily ve výkonu trestu OPP.

Vést řádný život a nedopouštět se další trestné činnosti.

Pokud je v rozsudku stanovena náhrada škody je nutné ji splatit, a to například i formou splátkového kalendáře, sestaveného ve spolupráci s probačním pracovníkem. Ten o průběhu jednání a způsobu náhrady škody informuje následně poškozeného.

Co mám udělat po převzetí usnesení

Do 14 dnů od převzetí usnesení o místě výkonu trestu OPP vydaného okresním (obvodním) soudem jsem povinen se dostavit k příslušné organizaci a domluvit si průběh výkonu trestu OPP (sepsání dohody, poučení o BOZP).

Mohu požádat o přerušení výkonu trestu OPP ze závažných zdravotních důvodů (doložených lékařskou zprávou), a nebo ze závažných rodinných důvodů (např. péče o dítě).

Co mi trest OPP přináší za výhody

Trest OPP mne nezabavuje svobody, ale vyžaduje ode mě aktivitu a ochotu podrobit se omezení v běžném životě.

Přináší větší šanci k nápravě bez nepříznivých dopadů, které sebou přináší trest odnětí svobody.

Nejsou zpřetrhány moje sociální vazby a pozitivní návyky - zůstávám s rodinou, přáteli, nepřicházím o zaměstnání.

Díky následnému zahlázení odsouzení, které se provádí výmazem „odpracovaného“ trestného činu z rejstříku trestů, mám větší šanci uplatnit se na trhu práce.

VEŠKERÁ ČINNOST PROBAČNÍ A MEDIÁČNÍ SLUŽBY ČR JE

BEZPLATNÁ.

Adresa našeho pracoviště:

Další informace o našich službách naleznete na internetové adrese: www.pmscr.cz

Podílet se na vypracování harmonogramu výkonu trestu OPP a považovat dohodnuté termíny za závazné.

Práce vykonávat ve stanovené kvalitě tak, aby byly dokončeny v termínu určeném při podepsání dohody s organizací.

Co mám udělat, když nemohu trest dočasně vykonávat (nemoc, závažné osobní důvody)

Omluvit se telefonicky nebo osobně u příslušné organizace.

Dohodnout si termín, od kterého budu pokračovat ve výkonu trestu OPP (v návaznosti na sestavený harmonogram práce).

Dostavit se k probačnímu pracovníkovi s dokladem o pracovní neschopnosti, popř. vysvětlit důvody přerušení výkonu trestu.

Co se stane, když poruším podmínky výkonu trestu OPP

Nedodržím-li opakovaně a bez závažných důvodů stanovený časový harmonogram prací - práce nebude provedena v předem dohodnuté kvalitě apod., může být dohoda o provedení výkonu trestu OPP ze strany instituce vypovězena.

Pokud nebudu trest OPP řádně vykonávat a budu se jeho dokončení vyhýbat, může okresní (obvodní) soud rozhodnout o přeměně neodpracovaného trestu OPP na nepodmíněný trest odnětí svobody i před vypršením zákonem stanovené roční lhůty pro výkon trestu OPP (2 neodpracované hodiny OPP = 1 den odnětí svobody).

V řádně odůvodněných případech může soud rozhodnout o změně místa výkonu trestu OPP do jiné instituce.

Moje práva související s výkonem trestu OPP

Mohu se aktivním přístupem spolupodílet na určení organizace, pro niž bude trest OPP vykonán, konečné rozhodnutí o místě výkonu trestu OPP je však vždy plně v pravomoci probačního pracovníka a okresního (obvodního) soudu.

Mohu spolupracovat s příslušnou organizací na vytváření časového harmonogramu průběhu trestu.

V případě neshod na určeném pracovišti mohu vyhledat probačního pracovníka a ve spolupráci s ním vzniklou situaci řešit.

PMS PROBAČNÍ
A MEDIÁČNÍ SLUŽBA
ČESKÉ REPUBLIKY

**OBECNĚ
PROSPĚŠNÉ
PRÁCE**

Průvodce trestem OPP
pro klienty PMS ČR

Integrace pachatele
Participace poškozeného
Ochrana společnosti